

อุดมการณ์ชนชั้นกลาง (ใหม่) ในหนังสือบันทึกการเดินทางของ “นิ้วกลม” Ideology of the (new) middle-class in “Round-finger” travelogues

อรสุณี ชัยทองศรี
Orasutee Chaitongsri

บทคัดย่อ

บันทึกการเดินทางของ “นิ้วกลม” เป็นหนังสือสารคดีบันทึกการเดินทางที่โดดเด่นน่าสนใจ เพราะไม่เพียงแต่จะให้รายละเอียดเกี่ยวกับประเทศต่างๆ ที่นิ้วกลมเดินทางไปเท่านั้น หากแต่ยังนำเสนอทรรศนะซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ชนชั้นกลางใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม ได้แก่ สำนึกแบบปัจเจกชน การต่อต้านทุนนิยมและชีวิตแบบสมัยใหม่ และสำนึกแบบจินตนิยม อุดมการณ์เหล่านี้มีผลทำให้บันทึกการเดินทางของนิ้วกลมได้รับความนิยมในหมู่นักอ่านที่เป็นคนรุ่นใหม่อย่างมาก อีกทั้งยังสอดคล้องกับปรากฏการณ์ทางสังคมบางประการที่น่าสนใจ

คำสำคัญ : อุดมการณ์, ชนชั้นกลาง, บันทึกการเดินทาง

Abstract

The travelogues of ‘Round-finger’ are not only informing readers about the countries where he has visited. Interestingly, that the content presents middle-class ideologies; individualism, anti-capitalism, and romanticism, which are different from those in the past. These ideologies resulted in his popularity among new-generation people as well as noticeably corresponded to certain society phenomena.

Keyword : Ideology, Middle-class, Travelogue

ความนำ

หนังสือบันทึกการเดินทางเป็นสารคดี (Non-fiction) ประเภทบันทึก (Memoir) ประเภทหนึ่ง มีเนื้อหาเกี่ยวกับประสบการณ์ของผู้เล่าซึ่งได้เดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ที่แตกต่างไปจากภูมิลำเนาของตน โดยมีเนื้อหามุ่งให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ ภูมิประเทศ ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของผู้คนที่ได้พบเจอระหว่างการเดินทาง นอกจากนี้ บางครั้งยังสอดแทรกทัศนคติต่อสิ่งต่างๆ เหล่านั้น ตลอดจนทรรศนะต่อโลกและชีวิตของผู้เล่าไว้ด้วย

หนังสือบันทึกการเดินทางนี้มีความเกี่ยวข้องกับชนชั้นกลางอย่างน่าสนใจดังที่วิริยา วิฑูรย์สถัญญ์ศิลป์ (2548) ได้ศึกษา “อัตลักษณ์คนชั้นกลางไทยผ่านการเล่าเรื่องในหนังสือบันทึกการเดินทาง” พบว่า กิจกรรมการเดินทางท่องเที่ยวเป็นรูปแบบหนึ่งของวิถีชีวิต (Life Style) แบบชนชั้นกลาง เพราะเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้ทุนทรัพย์และเวลาว่างมากพอสมควร นอกจากนี้ ผู้เล่ายังจะต้องมีการศึกษา อ่านออกเขียนได้จึงจะสามารถเขียนบันทึกเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ให้แก่ผู้อื่นได้ ดังนั้น ชนชั้นกลางจึงเป็นชนชั้นที่มีศักยภาพในการทำกิจกรรมนี้ ซึ่งสอดคล้องกับทรรศนะของแมคแคนเนล (MacCannell, 1976: 1) ที่ว่า “นักท่องเที่ยวซึ่งส่วนใหญ่แล้วก็คือชนชั้นกลางผู้ซึ่งเป็นแนวทางในการก้าวเข้าสู่โลกแห่งการแสวงหาประสบการณ์ในปัจจุบัน”¹ ทั้งนี้ หนังสือบันทึกการเดินทางที่กล่าวถึงนี้ก็มิได้เป็นเพียงบันทึกส่วนตัวที่ผู้เล่าเก็บไว้อ่านเองเท่านั้น หากแต่ยังมีสถานะเป็น “สื่อมวลชน” (Mass media) ประเภทสิ่งพิมพ์ที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่อย่างกว้างขวางสู่สาธารณชน มีการซื้อขายและการให้คำตอบแทนแก่นักเขียน (ซึ่งเป็นอาชีพของชนชั้นกลาง) ดังนั้น เราจึงอาจกล่าวได้ว่าหนังสือบันทึกการเดินทางเป็น “เครื่องมือทางชนชั้นของกลุ่มชนชั้นกลาง” (วิริยา วิฑูรย์สถัญญ์ศิลป์, 2548: 5) ซึ่งมีเวลาว่างมากพอที่จะอ่านและเขียนบันทึกเพื่อความบันเทิง อันแสดงให้เห็นถึงศักยภาพทางเศรษฐกิจและการศึกษา ซึ่งแตกต่างจากชนชั้นแรงงานที่ขาดศักยภาพดังกล่าว หรือชนชั้นศักดินาซึ่งวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางจะมีลักษณะต่างออกไป เช่น นิราศ อีกทั้งยังไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อการซื้อขาย

น่าสังเกตว่ารูปแบบการท่องเที่ยวที่มักปรากฏในหนังสือบันทึกการเดินทางในปัจจุบัน มักเป็นการท่องเที่ยวแบบทางเลือก (Alternative Travel) ซึ่งแตกต่างจากการท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะ กล่าวคือ การท่องเที่ยวในรูปแบบนี้มักสะท้อนให้เห็นถึงการนำเสนอเรื่องราวการเดินทางในหลากหลายลักษณะ เช่น การท่องเที่ยวเพื่อหาประสบการณ์แปลกใหม่ การเดินทางเพื่อเรียนรู้ การเดินทางแบบผจญภัยหรือการท่องเที่ยวแบบปัจเจก (Individual Tourism) ซึ่งการเดินทางในรูปแบบเหล่านี้เป็นการท่องเที่ยวของกลุ่มคนที่ชอบทำในสิ่งที่แตกต่างไปจากการท่องเที่ยวแบบมวลชน² (Mass Tourism) เพราะเป็นการเดินทางที่ต้องจัดการทุกอย่างด้วยตนเอง โดยไม่ใช้บริการบริษัทนำเที่ยวดังเช่นที่นิยมในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทั่วไป (วิริยา วิฑูรย์สถัญญ์ศิลป์, 2548: 8) การท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ได้กลายมาเป็นวัฒนธรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่มีความนิยมอย่างยิ่งจากกลุ่มคนที่เบื่อหน่ายต่อการท่องเที่ยวแบบมวลชนซึ่งทุกอย่างล้วนถูกกำหนดอยู่ในตารางและสะดวกสบายมากเกินไป ดังจะเห็นได้จากการปรากฏตัวของคอลัมน์ท่องเที่ยวในนิตยสารจำนวนมาก กระทั่งรีวิว (Review) ในเว็บไซต์ท่องเที่ยวที่ผู้เล่ามักเล่าเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบทางเลือกของตนเพื่อให้ข้อมูลและคำแนะนำแก่ผู้อ่านที่สนใจ ตลอดจนหนังสือบันทึกการเดินทางที่ได้รับความนิยมอ่าน-เขียนกันอย่างแพร่หลาย

¹ sightseers, mainly middle-class, who are at this moment deployed throughout the entire world in search of experience”

² การท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะที่มีบริษัทนำเที่ยว (travel agencies) เป็นผู้ดูแลและอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวให้เช่น ตารางเวลาท่องเที่ยว การเดินทาง ที่พัก มัคคุเทศก์ เป็นต้น (ผู้ศึกษา)

ในบรรดานักเขียนหนังสือบันทึกการเดินทางที่มีอยู่มากมายในท้องตลาด “นิ้วกลม” เป็นนามปากกาของนักเขียนที่ผู้อ่านมักจะนึกถึงเป็นอันดับแรกๆ เนื่องจากนิ้วกลมเป็นนักเขียนอาชีพคนหนึ่งที่ได้ผลิตผลงานประเภทหนังสือบันทึกการเดินทางอย่างสม่ำเสมอและได้รับความนิยมอย่างสูง ดังจะเห็นได้จากจำนวนหนังสือบันทึกการเดินทางทั้งหมด 7 เล่ม แต่ละเล่มได้รับการตีพิมพ์ซ้ำหลายครั้ง³ และได้รับการกล่าวถึงในฐานะ “ณเดชน์แห่งวงการนักเขียน”⁴

จากการศึกษาเบื้องต้น ผู้ศึกษาพบว่าบันทึกการเดินทางของนิ้วกลมให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ เช่น การเตรียมตัวก่อนเดินทาง เคล็ดลับเพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับประเทศนั้นๆ ภูมิประเทศและสถานที่ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต รวมไปถึงประวัติศาสตร์และเกร็ดความรู้ที่ได้จากการเดินทางแต่ละครั้งเช่นเดียวกับหนังสือบันทึกการเดินทางทั่วไป แต่ลักษณะที่น่าสนใจและแตกต่างจากบันทึกการเดินทางของนักเขียนอื่นๆ ก็คือ นิ้วกลมมักสอดแทรกทฤษฎีเกี่ยวกับโลกและชีวิตเอาไว้อย่างต่อเนื่องเป็นจำนวนมาก สอดคล้องกับที่ กันยารัตน์ ผ่องสุข (2553: 180) ซึ่งศึกษา *เนื้อหาและกลวิธีทางภาษาในงานเขียนสารคดีท่องเที่ยวของนิ้วกลม* กล่าวว่า “ลักษณะเด่นในการนำเสนอเนื้อหา คือ การเสนอทฤษฎีของผู้เขียนต่อสิ่งที่เขาพบระหว่างเดินทาง ซึ่งทฤษฎีดังกล่าวเป็นสิ่งที่ผู้เขียนเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้และเข้าใจชีวิตและพัฒนาชีวิตมนุษย์ได้ในที่สุด” ซึ่งทฤษฎีที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในงานเขียนของนิ้วกลมนี้เองที่อาจจะแฝงเอาไว้ซึ่งอุดมการณ์ของชนชั้นที่นิ้วกลมสังกัดอยู่

ที่ผ่านมการศึกษาบันทึกการเดินทางของนิ้วกลมปรากฏเพียงการศึกษาเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอเท่านั้น ในบทความนี้ ผู้ศึกษาจึงจะศึกษาบันทึกการเดินทางของนิ้วกลมในฐานะ “ผลผลิตทางวัฒนธรรมของชนชั้นกลาง” ซึ่งย่อมสะท้อนให้เห็นถึงวิถีคิดและอุดมการณ์ (Ideology) ของชนชั้นกลางไทยที่มีต่อโลกรอบตัว โดยจะศึกษาจากบันทึกการเดินทางทั้งหมด 7 เล่ม ได้แก่ *โตเกียวไม่มีชา กัมพูชาพริบตาเดียว เนปาลประมาณสะตือ สมองไหวในฮ่องกง นั่งรถไฟไปตุ๋นเย็น ลอนดอนไดอะรี 1.1 มีเวลาให้ความสุขบ้างไหม และความฝันที่มันสุดท้าย*

บันทึกการเดินทางในฐานะผลผลิตทางวัฒนธรรมของชนชั้นกลาง⁵

มนุษย์รู้จักการเดินทางมานานแล้ว นับตั้งแต่โบราณมนุษย์ก็มักเดินทางโยกย้ายถิ่นฐานโดยมีเหตุผลด้านความปลอดภัยหรือแสวงหาพื้นที่อันอุดมสมบูรณ์เพื่อการอยู่อาศัยและเพาะปลูก จนกระทั่งเมื่อมนุษย์เข้าสู่ยุคของการสร้างอาณาจักรที่มั่นคง เช่น อาณาจักรเปอร์เซีย กรีกและโรมัน มนุษย์ก็ยังคงเดินทางโดยมีเหตุผลที่แตกต่างกันไป เช่น การเดินทางเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างอาณาจักร การเดินทางเพื่อการค้าขายสินค้า การเดินทางเพื่อจาริกแสวงบุญ การเดินทางเพื่อสำรวจดินแดนไกลโพ้น เป็นต้น

³ โตเกียวไม่มีชา บันทึกการเดินทางเล่มแรกของเขา ตีพิมพ์ถึง 12 ครั้ง ในปี พ.ศ.2554 (ตีพิมพ์ครั้งแรกพ.ศ. 2547)

⁴ กล่าวถึงในรายการ The IDOL คนบันดาลใจออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์ทีวี วันที่ 15 พฤษภาคม 2555

⁵ เก็บความจากวิทยานิพนธ์ วิทยุสฤกษ์ศิลป์ (2548, น.30-39)

ส่วนการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อความบันเทิงที่อาจเป็นต้นแบบของการเดินทางในปัจจุบันนั้น อาจกล่าวได้ว่าเกิดขึ้นในช่วงเวลาของการฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (The Renaissance) กลุ่มชนชั้นปกครองและพ่อค้านิยมเดินทางท่องเที่ยวไปในดินแดนต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกยุโรป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มประสบการณ์และความรู้ให้แก่ตนเองมากขึ้น แนวคิดเรื่องการมองและการอยากรู้สิ่งต่างๆ ภายนอกประเทศของตนจึงทำให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวตามมา ประกอบกับการปฏิวัติอุตสาหกรรม (Industrialization) ในช่วง ค.ศ.1750-1850 ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ทำให้รูปแบบวิถีชีวิตของผู้คนเปลี่ยนแปลงไป รวมถึงการเกิดขึ้นของอาชีพใหม่ๆ อันเป็นการเพิ่มจำนวนให้แก่ประชาชนคนชั้นกลางที่ร่ำรวยและมีการศึกษา คนชั้นกลางเหล่านี้เองที่ทำให้รูปแบบของการเดินทางเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่เดินทางเพื่อศึกษาหาความรู้ก็เปลี่ยนเป็นการเดินทางเพื่อชมของแปลกๆ และเมื่อเข้าสู่ยุคหลังปฏิวัติอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวธรรมชาติก็เริ่มเป็นที่นิยมมากขึ้น ผนวกกับพัฒนาการทางเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าต่อเนื่องมาจากศตวรรษที่ 18 นั่นก็คือการประดิษฐ์คิดค้นรถไฟพลังไอน้ำซึ่งแม้ว่าตอนต้นจะจัดตั้งขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางธุรกิจการค้า แต่ต่อมาก็ได้กลายมาเป็นวิธีการท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยมมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อโรมัส คุก (Thomus Cook) นักธุรกิจด้านการรถไฟคนหนึ่งของอังกฤษได้จัดการบริการท่องเที่ยวระหว่างเมืองต่างๆ ขึ้นและได้ผลตอบรับเป็นอย่างดีจนสามารถขยายธุรกิจของตนออกไปยังยุโรปภาคพื้นทวีป โรมัส คุกทำให้การท่องเที่ยวกลายเป็นเรื่องการค้าและเข้าถึงมวลชน มีการจัดการท่องเที่ยวแบบแพ็คเกจทัวร์ (packaging tours) มีการสร้างเครื่องอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว เช่น ตารางเวลาที่ปัก ยานพาหนะ มัคคุเทศก์ เป็นต้น และยังมีerkการก่อตั้งบริษัทนำเที่ยว (travel agencies) อีกด้วย (กาญจนา แก้วเทพ. 2557: 33) ภายหลังศตวรรษที่ 20 การท่องเที่ยวก็ได้ขยายตัวออกไปอีกเมื่อเกิดการพัฒนาการคมนาคมด้วยรถยนต์และเครื่องบิน (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. ม.ป.ป.: ออนไลน์)

กล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวในโลกสมัยใหม่มีจุดกำเนิดในยุคหลังปฏิวัติอุตสาหกรรมในประเทศอังกฤษ ซึ่งทำให้เกิดการทำงานในลักษณะระบบอุตสาหกรรม ชีวิตประจำวันของกรรมกรและชนชั้นกลางเป็นไปเช่นเดียวกับแบบแผนการผลิตที่เป็นมาตรฐานซ้ำๆ เหมือนกันทุกวัน ชีวิตของผู้คนในยุคนั้นจึงเป็นชีวิตที่น่าเบื่อหน่ายและซ้ำซากจำเจ การทำงานและความสุขของมนุษย์จึงเป็นเรื่องที่แยกขาดจากกัน ดังนั้น ระบบอุตสาหกรรมจึงจัดสรรปันส่วนให้คนทำงานในระบบได้มีเวลาว่างและมีเสรีภาพในการพักผ่อนมากขึ้น ผู้คนจึงนิยมเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ เพื่อพักผ่อนแล้วกลับมาใช้ชีวิตประจำวันในระบบอุตสาหกรรมต่อไป การเดินทางเพื่อพักผ่อนจึงพัฒนามาเป็นการท่องเที่ยวเต็มรูปแบบในปัจจุบัน (วิริยา วิฑูรย์สฤกษ์ศิลป์. 2548: 34)

ส่วนในประเทศไทยนั้น แนวคิดแต่เดิมเห็นว่าการเดินทางท่องเที่ยวเป็นเรื่องเหลวไหลไร้สาระ คนส่วนใหญ่ก็ยังติดอยู่ในระบบไพร่ทาสจึงไม่สามารถเดินทางได้โดยสะดวก อีกทั้งการเดินทางในสมัยนั้นก็เต็มไปด้วยความยากลำบากและอันตราย ดังนั้น การเดินทางจึงมักเกิดขึ้นเมื่อมีความจำเป็นต้องไปกิจธุระ เช่น ทำสงครามหรือผูกพันอยู่กับศาสนา เช่น การจาริกแสวงบุญไปยังสถานที่สำคัญ ทางศาสนาเท่านั้น

การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อความบันเทิงในประเทศไทยก่อนุรูปขึ้นราวพ.ศ.2394-2466 เมื่อเกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงประเทศให้ทันสมัยตามอย่างตะวันตก กลุ่มชนชั้นสูงและข้าราชการนิยมเลียนแบบวิถีชีวิตตะวันตก รวมถึงด้านการท่องเที่ยวด้วย ต่อมาการเลิกทาสและการปฏิรูประบอบราชการทำให้สามัญชนมีโอกาสรับราชการ มีรายได้แน่นอนและมีวันหยุดพักผ่อน ประกอบกับการที่พระบรมวงศานุวงศ์และสามัญชนได้เดินทางไปศึกษาต่อยังต่างประเทศโดยเฉพาะยุโรป ก็นิยมเดินทางท่องเที่ยวตามอย่างชาวตะวันตก นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจไปสู่ระบบทุนนิยมและอุตสาหกรรมในสมัย จอมพลป. พิบูลสงคราม ก็ได้ทำให้จำนวนชนชั้นกลางเพิ่มมากขึ้น กลุ่มคนเหล่านี้มีกำลังทรัพย์และเวลาว่างมากพอที่จะเลียนแบบวิถีชีวิตของชนชั้นสูง ดังนั้น แนวคิดเรื่อง “การท่องเที่ยวในเวลาว่างเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ชีวิตอย่างผู้มีคุณภาพชีวิตที่ดี” (ปิ่นเพชร จำปา. 2545: 65-70) จึงแพร่หลายมากขึ้น

จะเห็นได้ว่าการเดินทางของมนุษย์นั้นมีมาตั้งแต่ในอดีตและพัฒนาเปลี่ยนแปลงรูปแบบมาจนถึงปัจจุบัน เช่นเดียวกับที่การเดินทางเกิดขึ้น การจดบันทึกประสบการณ์ที่ได้รับจากการเดินทางก็เกิดขึ้นด้วยเช่นกัน โดยผู้ที่เขียนเรื่องเกี่ยวกับการเดินทางในลักษณะการท่องเที่ยวเป็นคนแรกก็คือ โฮเมอร์ (Homer) โดยบันทึกการเดินทางเล่มแรกมีชื่อว่า *Odyssey* ซึ่งเล่าเกี่ยวกับการเดินทางท่องเที่ยวไปในทะเล *Odyssey* และได้พบเห็นสิ่งแปลกๆ มากมาย และต่อมาก็ได้เกิดบันทึกที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางออกมาในหลากหลายรูปแบบ เช่น *The Travels of Marco Polo* (บันทึกการเดินทางของมาร์โคโพลโล) หรือ *Illustration of China and Its People* หนังสือภาพถ่ายระหว่างการเดินทางในประเทศจีน ของ จอห์น ทอมสัน (John Thomson) ซึ่งต่อมาได้รับการเรียบเรียงเป็นหนังสือชื่อ *The Straits Malacca, Indo-China, of Ten Years' Travel, Adventures and Residence Aboard* (จิระนันท์ พิตรปรีชา. 2543: 65)

ส่วนบันทึกการเดินทางของไทยนั้นปรากฏขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลายในลักษณะเพลงยาวจดหมายเหตุ และนิราศ มักเกี่ยวข้องกับการเดินทางของชนชั้นสูงซึ่งเป็นไปเพื่อจุดประสงค์ทางการสงครามหรือพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม ลักษณะบันทึกการเดินทางดังกล่าวก็แตกต่างจากบันทึกการเดินทางในปัจจุบัน เพราะมุ่งเน้นเรื่อง ฉันทลักษณ์และอรรถาธิบายวรรณศิลป์มากกว่าการบรรยายสภาพภูมิประเทศหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

จนเข้าสู่ยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น นิราศในยุคนี้ได้คลี่คลายไปสู่การพรรณนาความอาลัยถึงหญิงคนรักกลับไปกับประสบการณ์จริงที่กวีได้พบเห็น เช่น นิราศของสุนทรภู่ จนถึงนิราศลอนดอนของหม่อมราโชทัย ซึ่งเดินทางร่วมกับคณะทูตไปเข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระบรมราชาที่เก้าอริยวงศ์ที่ประเทศอังกฤษ และบันทึกประสบการณ์ครั้งนั้นไว้ในรูปแบบนิราศ พรรณนาถึงสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ ที่ได้พบระหว่างที่พำนักอยู่กรุงลอนดอน ต่อมา นิราศลอนดอนนี้เองได้กลายเป็นหนังสือเล่มแรกของไทยที่มีการซื้อขายลิขสิทธิ์เกิดขึ้น โดยหม่อมบริดเลย์เป็นผู้ขอซื้อลิขสิทธิ์เป็นจำนวนเงิน 400 บาท ภายหลัง บันทึกการเดินทางของไทยก็ได้เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากและเปลี่ยนแปลงรูปแบบมาเป็นร้อยแก้วเช่น *จดหมายเหตุประภาสตันพระนิพนธ์ของสมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระราชนิพนธ์ไกลบ้าน* ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ซึ่งได้กลายเป็นต้นแบบให้แก่บันทึกการเดินทางของไทยในเวลาต่อมา

การเกิดขึ้นและแพร่หลายของบันทึกการเดินทางนั้นถือได้ว่าสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชนชั้นกลางซึ่งเป็นชนชั้นที่เกิดขึ้นใหม่ คำว่าชนชั้นกลางนั้นมีผู้ให้ความหมายไว้อย่างหลากหลาย นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536: 31-41) กล่าวว่า “คนชั้นกลาง” เป็นแนวคิดที่พยายามอธิบายถึง “คนกลุ่มใหม่ซึ่งเกิดขึ้นในสังคมที่ไม่เคยมีคนกลุ่มนี้มาก่อน นั่นก็คือกลุ่มคนที่ไม่สังกัดอยู่กับกลุ่มที่เป็นผู้ปกครอง แต่ก็ไม่ได้สังกัดกับกลุ่มที่ถูกพันธนาการด้วยสิทธิการใช้ที่ดิน หรือการอุปถัมภ์ของกลุ่มผู้ปกครอง” คนกลุ่มนี้เกิดขึ้นในกระบวนการพัฒนาแบบทุนนิยมซึ่งทำให้คนกลุ่มนี้แตกต่างจากคนกลุ่มอื่นๆ คือ ไม่ได้สังกัดแวดวงของผู้ปกครอง และไม่ได้สังกัดแวดวงของชาวนา สามารถดำรงสถานะหรือความเป็นชนชั้นของตนเองได้ด้วยทุนและ/หรือการศึกษา ดังนั้น คนชั้นกลางจึงไม่ผูกพันอยู่กับชาติกำเนิดหรือวัฒนธรรมชุมชน นอกจากนี้ คนชั้นกลางยังผลิตสินค้าและบริการเพื่อมุงตลาดโดยตรง ดังนั้น คนชั้นกลางจึงไม่ค่อยมีสำนึกของความเป็นกลุ่ม เนื่องจากแต่ละคนสามารถเลื่อนสถานะของตนให้สูงขึ้นได้ด้วยความสามารถของตัวเอง

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2548: 126-129) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นกลางตามแนวคิดของนักทฤษฎีชนชั้นแนวเวเบอร์เรียน (Weberian class analysis) ว่าหมายถึงกลุ่มชนที่อยู่ตรงกลางของโครงสร้างแห่งการจัดลำดับความสำคัญสูงต่ำทางด้านสถานภาพสังคม ส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่อยู่ในอาชีพ “คนงานคอปกขาว” (white-collar employee) คนกลุ่มนี้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากชนชั้นนายทุนและแรงงานกล่าวคือ เป็นชนชั้นที่มีความรู้ มีการศึกษาและความสามารถทางเทคนิค อีกทั้งยังเป็นชนชั้นที่ทำให้ทุนนิยมดำรงอยู่ได้ นอกจากนี้ ปรีชายังได้เสนอแนวคิดการวิเคราะห์ชนชั้นกลางในเชิงประวัติศาสตร์พัฒนาการว่า ชนชั้นกลางนั้นเป็นกลุ่มคนที่มีความหลากหลาย เช่น กลุ่มข้าราชการ กลุ่มลูกจ้างพนักงานรัฐวิสาหกิจ กลุ่มปัญญาชน กลุ่มพนักงานในธุรกิจเอกชน เป็นต้น กลุ่มชนชั้นกลางเหล่านี้มีการรวมตัวกัน การสลายตัว และผนึกกำลังรวมกันอีกอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา ท่ามกลางการก่อตัวและพัฒนาการของชนชั้นกลางเหล่านี้เอง ปัจจัยการเมือง จิตสำนึก สัญลักษณ์ วัฒนธรรม มีบทบาทสำคัญในการกำหนดจุดยืนของกลุ่มต่างๆ ภายในชนชั้น กล่าวคือ แต่ละกลุ่มก็มีความคิดและโลกทัศน์ของตนเอง แยกตัวเองเป็นอิสระจากชนชั้นอื่นๆ ในสังคมอย่างชัดเจน

กล่าวโดยสรุป ชนชั้นกลางเป็นแนวคิดที่อธิบายถึงกลุ่มคนที่มีวิถีชีวิต และวัฒนธรรมแตกต่างจากชนชั้นปกครองและชนชั้นแรงงาน อีกทั้งยังมีความหลากหลายอยู่ภายในกลุ่มชนชั้นของตัวเอง เนื่องจากสามารถดำรงสถานะภาพหรือเลื่อนสถานะภาพของตนให้สูงขึ้นได้ด้วยการศึกษาและความสามารถของตัวเอง “ความเป็นชนชั้นกลาง(จึง)เป็นคุณลักษณะของการดำเนินชีวิตมากกว่าเป็นเรื่องรายได้หรือเศรษฐกิจ หรือมีลักษณะทางวัฒนธรรมและการเมืองมากกว่าลักษณะทางเศรษฐกิจ” (สรณัฐ ไตลังคะ. 2556: 123; อ้างอิงจาก นลินี ต้นฐานิตย์. 2550)

“นิ้วกลม” นักเขียนตัวแทนของชนชั้นกลางรุ่นใหม่

“นิ้วกลม” เป็นนามปากกาของ นายสรารัฐ เอ็งสวัสดิ์ เกิดเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2521 ปัจจุบัน (พ.ศ.2557) อายุ 36 ปี จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาจากโรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) และศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาควิชาการออกแบบอุตสาหกรรม ปัจจุบันทำงานเป็นผู้กำกับโฆษณาให้แก่บริษัทโฆษณาแห่งหนึ่ง ส่วนในด้านงานเขียน นิ้วกลมเป็นนักเขียนคอลัมน์ให้แก่นิตยสารต่างๆ เช่น มติชนสุดสัปดาห์, aday, GM และสุดสัปดาห์ ทั้งยังมีผลงานหนังสือเป็นของตัวเองจำนวนมาก ทั้งหนังสือบันทึกการเดินทาง (7 เล่ม) ความเรียง(8 เล่ม) รวมบทความ(2 เล่ม)ถาม-ตอบปัญหา (2 เล่ม) รวมคำคม (2 เล่ม)นวนิยาย (1 เล่ม) เป็นต้น ซึ่งผลงานส่วนใหญ่ได้รับความนิยมติดอันดับหนังสือขายดี และได้รับการพิมพ์ซ้ำหลายครั้ง นอกจากนี้ยังเป็นพิธีกรให้แก่รายการ *พื้นที่ชีวิต* ของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส(ThaiPBS) อีกด้วย

แต่ผลงานที่สร้างชื่อเสียงให้แก่นิ้วกลมมากที่สุดก็คือหนังสือบันทึกการเดินทาง โดยหนังสือเล่มแรกคือ “โตเกียวไม่มีขา” ได้รับการตีพิมพ์ซ้ำถึง 12 ครั้ง (พ.ศ.2554) และเขายังได้ผลิตหนังสือบันทึกการเดินทางออกมาอีกถึง 6 เล่ม “... ด้วยการถ่ายทอดที่ครบถ้วนทั้งความคิดสร้างสรรค์ ปรัชญา และอารมณ์ขัน นิ้วกลมจึงได้รับการยอมรับจากบรรดา “HIP Generation”⁶ว่าเป็นหนึ่งใน “แรงดลใจ” ลำดับต้นๆ ของพวกเขาเลยทีเดียว” (นิ้วกลมทั้งห้า สรารัฐ เอ็งสวัสดิ์. 2552: ออนไลน์)

จะเห็นได้ว่านิ้วกลมได้รับการศึกษาตามแบบแผนสมัยใหม่ จบการศึกษาระดับอุดมศึกษา ถือเป็น “ชนชั้นกลางปัญญาชน” และทำงานเกี่ยวกับแวดวงโฆษณาซึ่งถือเป็นหนึ่งในฟันเฟืองของระบบทุนนิยมและบริโภคนิยม นอกจากนี้ การผลิตหนังสือออกมาอย่างสม่ำเสมอและได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายโดยเฉพาะในหมู่มุขมนตรีชนชั้นกลางรุ่นใหม่นั้น ก็แสดงให้เห็นถึงความเป็น “นักเขียนอาชีพ” ที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคยุคใหม่ได้

นอกเหนือจากคามนิยมด้านผลงานหนังสือแล้วยังอาจกล่าวได้ว่านิ้วกลมเป็นตัวแทนของค่านิยมใหม่ในฐานะ “บุคคลต้นแบบ” (Idol) อีกด้วย เห็นได้จากการได้รับเชิญไปให้สัมภาษณ์ในรายการ *The Idol คนบันดาลใจ*⁷ และรายการ *แฟนพันธุ์แท้ นิ้วกลม*⁸ ซึ่งแสดงให้เห็นว่านิ้วกลมเป็นผู้ที่มีคนชื่นชมติดตามผลงานอย่างสม่ำเสมอ อีกทั้งยังมีอิทธิพลต่อผู้อ่านอีกด้วย

บันทึกการเดินทางของนิ้วกลม

ในที่นี้ จะขอล่าวถึงเนื้อหาโดยสังเขปของบันทึกการเดินทางทั้ง 7 เล่มที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

⁶ HIP Generation หรือ Hipster ในที่นี้หมายถึง กลุ่มคนชนชั้นกลางรุ่นใหม่ที่เกิดในช่วง 1980 -2000 และมักอาศัยอยู่ในเขตเมือง บางครั้งถูกเรียกว่า Generation Y / Alternative / Indy คนกลุ่มนี้ถือเป็นวัฒนธรรมย่อย (subculture) ซึ่งมักจะนิยามตัวเองด้วยการปฏิเสธบริโภคนิยม (ผู้เขียน)

⁷ ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 โมเดิร์นไนน์ เป็นรายการรูปแบบการสนทนา (Talk show) กับบุคคลที่เป็นต้นแบบ และสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้อื่น

⁸ ออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 เป็นรายการรูปแบบเกมโชว์ (Game show) ที่ให้ผู้เข้าแข่งขันมาแข่งตอบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับนิ้วกลม เช่น ประวัติหรือผลงาน เป็นต้น

โตเกียวไม่มีซา (พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.2547)

นิ้วกลมกับเพื่อนอีกคนหนึ่งเดินทางไปยังกรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นประเทศในฝันของเขา โดยมีเป้าหมายว่าจะใช้เงินให้น้อยที่สุดแต่จะต้องได้รับประสบการณ์คุ้มค่าที่ไม่แพ้การเดินทางไปกับบริษัททัวร์ราคาแพง เขาใช้เงินในการเดินทางเพียง 12,000 บาท (ไม่รวมค่าตัวเครื่องบิน) และใช้ชีวิตอยู่ในโตเกียว 9 วัน โดยอาศัยนอนข้างถนนสลับกับการนอนโรงแรมราคาถูกและพักที่บ้านเพื่อนชาวญี่ปุ่นที่รู้จักอย่างไม่คาดฝัน ระหว่างการเดินทางเขาได้พบแง่มุมที่หลากหลายของประเทศญี่ปุ่น ทั้งมุมสว่างและมุมมืด อีกทั้งได้แลกเปลี่ยนสนทนาเชิงปรัชญากับชาวญี่ปุ่นอีกด้วย ในตอนท้าย เขาพบว่าความฝันของเขาเป็นความจริงแล้ว ทั้งการเดินทางไปยังประเทศในฝันและการเขียนหนังสือของตัวเองได้สำเร็จเป็นเล่มแรก

กัมพูชาพริบตาเดียว (พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.2548)

นิ้วกลมเดินทางไปยังเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชาเพียงลำพังเพราะประทับใจข้อความที่ว่า “See Angkor and die” ที่อ่านพบในหนังสือ “ชายชรา กับ บ่วงกรรม และ คำสาป” ของ อธิภาพ โลหิตกุล จึงต้องการไปชมนครวัดและหมู่ปราสาทหินด้วยตาตัวเอง นิ้วกลมเดินทางไปยังเสียมเรียบคนเดียวและตั้งใจจะเที่ยวชมสิ่งต่างๆ เป็นเวลา 5 วัน ระหว่างเดินทางเขาพบประสบการณ์มากมาย อาทิ เล่ห์เหลี่ยมของนายหน้าชาวกัมพูชา การร่วมทางกับนักท่องเที่ยวชาวตะวันตก โกดีใจดีชาวเขมร ทั้งยังได้รับรู้ถึงความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติที่ปราสาทหินอันโอฬารและสร้างมาด้วยความยากลำบากก็ไม่อาจต้านทานได้ ขณะเดียวกันก็รู้สึกเหงาที่ต้องเดินทางเพียงลำพังในตอนท้ายจึงตัดสินใจกลับประเทศไทยก่อนเวลาที่ตั้งใจไว้ถึง 2 วัน

เนปาลประมาณสะตือ (พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.2549)

นิ้วกลมเดินทางไปยังเนปาลร่วมกับเพื่อนอีก 2 คน เพราะได้แรงบันดาลใจจากนักเดินทางหลายคนที่ยกให้เนปาลเป็นประเทศที่อยากกลับไปเยือนซ้ำ เขาตั้งใจไปเดินเขา (Trekking) เพื่อสัมผัสความงามของธรรมชาติและยอดเขาหิมะ แต่เนื่องจากคำนวณงบประมาณผิดพลาด เขาจึงต้องใช้จ่ายอย่างจำกัด ซ้ำยังประสบอุปสรรคทำให้การเดินทางที่ตั้งใจว่าจะใช้เวลา 7 วันเหลือเพียง 4 วันที่จะไปถึงจุดหมายและยังต้องใช้เส้นทางที่ลำบากกว่ามาก นิ้วกลมกับเพื่อนต้องเผชิญความยากลำบากจากการปีนเขา แต่เขาก็ได้สัมผัสธรรมชาติที่งดงามตลอดสองข้างทาง ตลอดจนมิตรภาพจากเพื่อนร่วมทางที่คอยช่วยเหลือดูแลกัน เมื่อขึ้นไปถึงยอดเขาก็ได้พบทิวทัศน์อันงดงามราวสวรรค์ แม้จะไม่ใช่จุดที่สูงที่สุดหรือสวยที่สุดอย่างที่คนอื่นเคยพิชิตมาแล้ว แต่เขาก็พอใจที่ได้ปีนขึ้นมาจนสำเร็จ

สมองไหวในฮ่องกง (พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.2550)

นิ้วกลมเดินทางไปฮ่องกงเพียงลำพัง (ไม่ได้ระบุแรงบันดาลใจหรือวัตถุประสงค์เช่นเล่มอื่น) การเดินทางคนเดียวครั้งนี้ทำให้เขารู้สึกเหงาและโดดเดี่ยวมาก ระหว่างทางนิ้วกลมได้พบกับหญิงสาวแปลกหน้าในร้านอาหารซึ่งทำให้เขารู้สึกประทับใจจนต้องดักروبที่หน้าร้านเป็นเวลากว่าชั่วโมงเพียงเพื่อขอถ่ายรูป นอกจากนี้ การพบเห็นสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ ทำให้เขาคิดถึงถึงความหมายของชีวิตและความสัมพันธ์ รวมถึงประสบการณ์ต่างๆ ที่

ผ่านเข้ามาซึ่งมีอิทธิพลหล่อหลอมตัวตนของเขาในปัจจุบัน ในตอนท้าย เครื่องบินที่จองไว้ขากลับเต็ม เขาจึงเปลี่ยนมาเป็นอีกเที่ยวหนึ่งและได้นั่งข้างหญิงสาวอีกคน ทั้งสองสนทนากันตลอดทางจนถึงสนามบินดอนเมืองและแยกย้ายกันไป

นั่งรถไฟไปตุ๋น (พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.2551)

นิวกลมได้ไปทำงานที่เมืองเซี่ยงไฮ้ ประเทศจีน ระหว่างวันหยุดช่วงตรุษจีน เขานั่งรถไฟไปยังเมืองฮาร์บิ้น ซึ่งเป็นเมืองที่อยู่เหนือสุดของประเทศจีน ร่วมกับเพื่อนร่วมงานผู้หญิงอีกคนหนึ่ง ระหว่างการนั่งรถไฟนานเกือบสามสิบชั่วโมง พวกเขาได้แลกเปลี่ยนความคิดและทรรศนะเกี่ยวกับโลกและชีวิตมากมาย เมื่อเดินทางไปถึงฮาร์บิ้นก็พบว่าอากาศหนาวมากและเขาไม่สามารถซื้อตั๋วรถไฟกลับเซี่ยงไฮ้ได้ทันวันเริ่มทำงาน และตั๋วรถไฟที่เร็วที่สุดที่ซื้อได้ก็เป็นตัวเย็นแต่ก็จำเป็นต้องซื้อ เมื่อมีเวลาเที่ยวมากขึ้น ระหว่างอยู่ในฮาร์บิ้นเขาได้พบเห็นวิถีชีวิตของคนพิเศษหน้ากับอากาศหนาวเย็นแต่ก็สามารถสนุกสนานได้ นอกจากนี้ ยังได้พบเพื่อนร่วมทางเพิ่มขึ้นอีกหลายคนและปรับเปลี่ยนแผนการเดินทางต่อไปเรื่อยๆ สุดท้ายเมื่อที่ทำงานโทรมาตามและสามารถจองตั๋วเครื่องบินกลับเซี่ยงไฮ้ได้ทันเวลาทำงาน เขาก็ต้องกลับก่อนเวลาที่ตั้งใจไว้ เพื่อไปรับผิดชอบงานของตัวเอง

ลอนดอนไดอะรี 1.1 “พอจะมีเวลาให้ความสุขบ้างไหม” (พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.2551)

นิวกลมตัดสินใจปฏิเสธงานที่มีคนเสนอให้เงินเดือนมากกว่าเดิมถึงเท่าตัว เพื่อเดินทางไปเรียนภาษาอังกฤษที่กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ เขาชอบเมืองลอนดอนเพราะเป็นเมืองที่มีงานศิลปะอยู่เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ ลอนดอนยังเป็นเมืองเก่า มีสถาปัตยกรรมตั้งแต่สมัยร้อยกว่าปีก่อน แต่ก็สามารถผสมผสานกับสถาปัตยกรรมใหม่ได้อย่างดี นิวกลมกับเพื่อนอีกคนหนึ่งได้เที่ยวชมพิพิธภัณฑ์ต่างๆ ทำให้ได้รับความรู้และสนุกสนานตลอดจนได้เห็นศิลปะแปลกๆ ใหม่ๆ มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งศิลปะประเภทกราฟฟิตี (Graffiti) ซึ่งเป็นงานที่ศิลปะชั้นสูงไม่ยอมรับ และศิลปินผู้สร้างงานแนวนี้ก็มักจะถูกตำรวจจับโทษฐานสร้างความสกปรกแก่บ้านเมือง แต่ศิลปินกราฟฟิตีปัจจุบันก็ทำรายได้มหาศาลจากงานศิลปะข้างถนนของเขา

ความฝันที่มันสุดท้าย (พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.2556)

นิวกลมเดินทางไปยังกรุงโคเปนเฮเก้น ประเทศเดนมาร์ก เพื่อถ่ายทำสารคดีพื้นที่ชีวิตโดยมีจุดหมายอยู่ที่คริสเตียนีย ชุมชนชาวฮิปปี (Hippy) ที่ยังคงใช้ชีวิตเพื่อแสวงหาเสรีภาพและความหมายให้ชีวิต เขาได้พบเห็นวิถีชีวิตของชาวชุมชนคริสเตียนียที่แม้คนภายนอกจะมองว่าพวกเขาเป็นคนแปลกแยกของสังคม ไม่มีระเบียบและขาดความรับผิดชอบ แต่นิวกลมกลับพบว่าชาวคริสเตียนียมีชีวิตที่เรียบง่ายและให้เกียรติกันและกัน ทำให้พวกเขาซึ่งมีความแตกต่างกันมากสามารถอยู่ร่วมกันได้ ขณะเดียวกันก็มีโอกาสได้สนทนาแลกเปลี่ยนทรรศนะเกี่ยวกับโลกและชีวิตกับคนเหล่านี้ ซึ่งส่วนใหญ่คือกลุ่มคนที่ยึดมั่นในอุดมการณ์เพื่อสันติภาพเมื่อสี่สิบปีที่แล้ว นิวกลมพบว่าแม้สังคมจะเปลี่ยนไปตามกาลเวลาแต่วิถีคิดบางอย่างของพวกเขายังคงน่าสนใจ สามารถให้ข้อคิดแก่คนทั่วไปได้เป็นอย่างดี

ดังที่กล่าวมาข้างต้น บันทึกการเดินทางของนักวอลมีความแปลกใหม่และน่าสนใจหลายประการ ลักษณะที่น่าสนใจประการหนึ่งก็คือ การสอดแทรกพรรณนาคติและมุมมองส่วนตัวจำนวนมากลงในบันทึกการเดินทาง จนอาจกล่าวได้ว่าพรรณนาหรือความคิดเห็นต่อโลกและชีวิตเป็นเนื้อหาส่วนใหญ่ในบันทึกการเดินทางของนักวอล ในบันทึกการเดินทางบางเล่ม นักวอลแทบไม่ได้ให้ความสำคัญกับสถานที่ท่องเที่ยวเลย ผู้อ่านจะได้รับทราบเพียงว่าเขาเดินทางไปไหนบ้าง แต่ไม่ได้รับทราบรายละเอียดของสถานที่นั้นๆ มากนัก ดังตัวอย่างจาก *สมองไหวในฮ่องกง*

... **ชื่อข้าวหมูแดง** (กล่องละสิบหกเหรียญ) นั่งกินที่ Southern Playground(เก่าแก่เจ็ดสิบปีแล้ว) เดินผ่านตึก Hopewell Center (เคยสูงที่สุดในฮ่องกง) **Tai Yuen Street** (ของเล่นเยอะ) **Lee Tung Street** (ปิดซ่อม) **เดินต่อ** (เมื่อย) **หลง** (เหนื่อย) **หยุด** (หอบ) **ขึ้นรถ** (เบอร์หก) ไป Stanley Market (ไกลมาก) **ผ่านชายหาด** (เล็กๆ) ผ่าน Ocean Park (สวนสนุก) **ไม่ได้แวะ** (ใครจะบ้าเล่นสวนสนุกคนเดียว) ผ่าน The Peak(จุดชมวิว) **ไม่ได้แวะ** (ใครจะบ้าขึ้นไปชมวิวคนเดียว) เดินรอบๆ Stanley Plaza/Market (ไม่ค่อยมีอะไร) **คนเยอะ** (นักท่องเที่ยว) **นั่งรถกลับมา** (บนชั้นสอง) **ที่ท่าเรือ** (ใหญ่) **ข้ามฝั่งไปเกาลูน**⁹ (จิมซาจุ่ย)

(*สมองไหวในฮ่องกง*. 2550: 71)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่านักวอลไม่ได้บรรยายหรือพรรณนาถึงสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้ไปเยือนที่ฮ่องกงเลย จะกล่าวถึงก็แต่เพียงชื่อสถานที่ บรรยายากศหรือความรู้สึกเพียงสั้นๆ เท่านั้น และมีความยาวเพียง 2 หน้า ในขณะที่เนื้อหาส่วนอื่นๆ ในเล่มกล่าวถึงอารมณ์ความรู้สึกและประสบการณ์เฉพาะบุคคลที่ได้พบ และมักจะเชื่อมโยงไปยังพรรณนาที่เกี่ยวข้องกับโลกหรือชีวิตโดยใช้ความเปรียบ เช่น

บนถนนแห่งดวงดาว เรากำลังนั่งดูกราฟแท่ง
 ยิ่งมองยิ่งรู้สึกว้าว ดึกสูงที่เขย่งเท้าแข่งกันชูคออยู่ทางฝั่งฮ่องกงโน้นคล้ายกราฟแท่งสำหรับชีวิตคนในเศรษฐกิจในประเทศ
 ยิ่งดี ยิ่งสูง - ยิ่งสูงยิ่งดี
 อาคารหลายหลังสูงจนบังภูเขา
 บางที, วันหนึ่งมันอาจสูงไปถึงดวงดาว
 ลานกว้างข้างอ่าววิคตอเรีย เต็มไปด้วยดาวฤกษ์และดาวเคราะห์ที่ส่องแสงสว่างให้กันและกัน สลับบทบาทกันในแต่ละช่วง
 จังหวะของชีวิต วันนี้เธอเป็นดาวฤกษ์ พรุ่งนี้เธอเป็นดาวเคราะห์
 ฉันท่องแสงสว่างให้เธอ เธอส่องกลับมายังฉัน¹⁰

(*สมองไหวในฮ่องกง*. 2550: 108-109)

ดังนั้น ไม่เพียงแต่การให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเดินทางหรือสถานที่ท่องเที่ยวดังเช่นบันทึกการเดินทางของนักเขียนอื่นๆ หากบันทึกฯ ของนักวอลยังมีลักษณะบางประการซึ่งใกล้เคียงกับหนังสือแนวให้กำลังใจ กล่าวคือ มีนัยของการชี้แนะทางอ้อมเพื่อชี้ให้เห็นว่า “ชีวิตที่ดี” หรือแนวทางที่มนุษย์ควรจะเป็นนั้นเป็นอย่างไรควบคู่กันไปกับการพบเห็นสิ่งต่างๆ ตลอดทั้งเรื่อง

หากเราพอใจกับปูนฮิลล์ปูนฮิลล์ก็เยี่ยมสวยที่สุดสำหรับเรา
 แต่หากไม่พอใจก็คงต้องข้ามเขาภูกั๊ดๆ ไป เพื่อจะยืนมองในจุดที่สูงกว่า
 อย่างว่า หากไม่เคยเห็นของสวยงามกว่า เราก็คงนึกว่าสวยของเรานั้นสวยมากแล้ว
 แต่หากเราไปเจอของที่สวยงามกว่า แล้วหลงลืมความประทับใจเก่าๆ ก็คงนำส่งสาร “ของสวย” ของเราไม่น้อย
 หากเราไม่หยุดพอใจ ยิ่งงัยยังงใจของที่มีอยู่ ที่เคยเห็นอยู่ก็ไม่มันสวย
 ผมว่า หากมีแว่ตมมองหาของที่สวยงามกว่าอยู่เรื่อยๆ มันเหนื่อยเปล่า
 ความสวยไม่มีที่สิ้นสุด ความพอใจต่างหากละที่มี

(*เนปาลประมาณสะตือ*. 2549: 241-242)

⁹ ทำตัวหนาตามต้นฉบับ

¹⁰ ชื่นบรรทัดใหม่ตามต้นฉบับ

อุดมการณ์ในบันทึกการเดินทางของนัวกลม

คำว่า *อุดมการณ์* เป็นศัพท์วิชาการด้านรัฐศาสตร์ที่บัญญัติขึ้นใหม่เพื่อใช้แทนความหมายของคำว่า Ideology ในภาษาอังกฤษ ในบทความนี้ ผู้ศึกษาจะใช้คำว่า อุดมการณ์ ตามความหมายของ สรณัฐ ไตลังคะ (2556: 130) กล่าวคือ “อุดมการณ์มีความหมายอย่างกว้างๆ หมายถึง ระบบความคิด (system of ideas) ซึ่งก็คือวิธีการในการมองและตีความโลก รวมถึงการดำเนินชีวิตโดยส่วนรวมหรือกลุ่มก้อน” นอกจากนี้ ยังได้อ้างอิงความหมายจาก เทรี อีเกลตัน (Terry Eagleton) ซึ่งได้อธิบายความหมายของคำนี้ว่า “เป็นกระบวนการทั่วไปของการผลิตความคิด ความเชื่อ และคุณค่าในสังคมซึ่งเป็นของกลุ่มหรือชนชั้นที่สำคัญและมีความแตกต่างกับกลุ่มหรือชนชั้นอื่น อุดมการณ์ของกลุ่มหรือชนชั้นที่แตกต่างกันนี้อาจมีการปิดกั้นและปะทะต่อสู้กันเพื่อช่วงชิงอำนาจ” (สรณัฐ ไตลังคะ. 2556: 130; อ้างอิงจาก Hawthorn. 2000)

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าบันทึกการเดินทางของนัวกลมเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นสื่อมวลชนของชนชั้นกลางที่ได้รับการพิมพ์เผยแพร่ไปสู่วงกว้าง นอกจากนี้ นัวกลมยังเป็นนักเขียนที่มีอิทธิพลต่อคนชั้นกลางรุ่นใหม่ในสังคมไทยเป็นอย่างมาก ดังนั้น การศึกษาบันทึกการเดินทางดังกล่าวก็ย่อมทำให้เราเข้าใจความคิดหรืออุดมการณ์บางประการของชนชั้นกลางกลุ่มนี้ได้

สำนึกปัจเจกชน

สำนึกแบบปัจเจกชนถือเป็นสำนึกที่สำคัญมากของชนชั้นกลางซึ่งเป็นชนชั้นที่ไม่ผูกพันกับทั้งชนชั้นปกครองชนชั้นแรงงาน หรือแม้แต่ชนชั้นของตัวเอง ชนชั้นกลางมีแนวโน้มที่จะแยกตัวเองออกจากกลุ่มตลอดเวลาและสำนึกเช่นนี้ก็ปรากฏอย่างเด่นชัดในบันทึกการเดินทางของนัวกลมนับตั้งแต่การเลือกวิธีการเดินทาง กล่าวคือ ในการเดินทางทุกครั้ง นัวกลมจะเดินทางแบบแบ็กแพ็กเกอร์ (Backpacker) ซึ่งเป็นการเดินทางท่องเที่ยวทางเลือกรูปแบบหนึ่ง เขาปฏิเสธการท่องเที่ยวแบบมวลชนซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่ชนชั้นกลางส่วนใหญ่นิยม นอกจากนี้ยังหาข้อมูลและวางแผนการเดินทางด้วยตัวเอง อีกทั้งมักจะตั้งเป้าหมายให้การท่องเที่ยวแต่ละครั้งไม่ให้เป็นการท่องเที่ยวเพื่อความบันเทิงแต่เพียงอย่างเดียว เช่น ในการเดินทางไปญี่ปุ่น เขาตั้งเป้าหมายที่จะใช้เงินอย่างประหยัดที่สุดแต่ต้องได้รับความสนุกสนานไม่แพ้การเดินทางกับบริษัททัวร์ราคาแพง

ผมก้าวออกจากโรงแรมมุมิเอ็ลท์ทอนิกส์ด้วยแวตตาที่เปี่ยมด้วยความหวัง ที่พักในราคาที่เหมาะสมจำนวนเงินเอาไว้อย่างพอมีอยู่
แถมยังได้ข้อมูลจากเว็บไซต์แบ็กแพ็กเกอร์ชาวไทยว่าให้ทำบัตรสมาชิก Youth Hostel เพื่อไปด้วย เพราะมีที่พักราคาถูกหลายที่ แต่ราคา
“ถูก” ของโตเกียวก็ยังแพงได้อยู่ดี

หนึ่งประโยคในเว็บไซต์ www.tiewroblok.com ทั้งทำหายและนำเสนอของ

“ใครว่าจะไปโตเกียวๆkๆ อย่าไปเชื่อ มีแต่แพงน้อย แพงมาก แพงเหลือเกิน”

ผมนึกในใจก่อนออกจากโรงแรมมุมิเอ็ลท์ทอนิกส์

“เดี๋ยวจะทำให้ดู”

(โตเกียวไม่มีขา. 2554: 33-34)

แม้ว่าการเดินทางรูปแบบนี้จะทำให้เขาเผชิญกับปัญหาอยู่บ่อยครั้ง และต้องปรับเปลี่ยนแผนการเดินทางไปเรื่อยๆ แต่นิวกลมกลับมองว่าเป็นความตื่นเต้นท้าทายและทำให้เขาได้รู้จักการแก้ปัญหา

ผมว่าโลกพัฒนามาจนเราอยู่กับความปลอดภัยมากเกินไปแล้วจึงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยมากเกินไปผู้คนยังมีแต่อ่อนแอ
บางครั้งผมจึงคิดว่าการเดินทางโดยไร้แผนการเช่นนี้ ได้เผชิญหน้ากับปัญหา อุปสรรคและอันตรายระหว่างทางบ้างนั้นเป็นเรื่องจำเป็น
จำเป็น-- สำหรับสัญชาตญาณดั้งเดิมของมนุษย์
สัญชาตญาณการมีชีวิตรอด

(นังรอกไฟไปตุ๋น. 2551: 226)

นอกจากนี้ นิวกลมยังได้นิยามการเดินทางในแต่ละครั้งว่าเป็นการเดินทางเพื่อ “ค้นหาตัวเอง”

ทุกครั้งที่ได้กระเป๋าสายขึ้นไหล่ ผมถามตัวเองเสมอว่า “การเดินทางครั้งนี้จะเปลี่ยนความคิดและชีวิตของเราไหม”
เราจะเจอตัวเราอีกคนหนึ่งระหว่างทางริเปลา

(ลอนดอนไดอะรี่. 2552: 27)

ดังนั้น การเดินทางของนิวกลมจึงไม่ใช่เป็นแต่เพียงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อความบันเทิงหรือผ่อนคลาย ดังเช่นความหมายของชนชั้นกลางส่วนใหญ่ แต่เขาได้นิยามและสร้างความหมายให้แก่การเดินทางว่าเป็นโอกาสที่จะได้ค้นพบตัวตนใหม่ๆ ของตัวเอง ได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ เพื่อพัฒนาความคิดและชีวิต ทั้งนี้ วิธีการเดินทางและเป้าหมายในการเดินทางที่แตกต่างของเขาก็ย่อมจะทำให้เขาได้รับประสบการณ์ที่ไม่เหมือนใคร และทำให้เขา “แตกต่าง” จากคนอื่นนั่นเอง

ทรงสนะอีกประการหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสำนึกปัจเจกชนที่ปรากฏในบันทึกการเดินทางของนิวกลมก็คือ การใช้ชีวิตอิสระเพื่อทำตามความฝันของตัวเอง หลายครั้งนิวกลมจะสนับสนุนให้ผู้อ่านทำตามความฝันหรือสิ่งที่รักอย่างมุ่งมั่นและจริงจัง ตลอดไปจนถึงการกล้าที่จะเลือกทางเดินชีวิตด้วยตนเองเพื่อจะได้ใช้ชีวิตให้คุ้มค่าและเชื่อมั่นว่านั่นจะเป็นหนทางไปสู่ความสุขของชีวิต

คนวัยใดหวงแหนความฝันของตัวเองที่สุด?
ใครบางคนตอบไว้ว่า - วัยหนุ่มสาว!
“เกิดมาชีวิตนี้ใช้ชีวิตคุ้มแล้วหรือยัง? [...]
ช่วงเวลาเหล่านั้นน่าจะเป็นช่วงเวลาที่น่าจดจำของพวกเขาและเธอ เพราะมันเป็นสิ่งที่พวกเขาเลือก และขีดเส้นทางเหล่านั้น
ด้วยขาของตัวเอง - อย่างอิสระ

(ลอนดอนไดอะรี่. 2551: 31)

นอกจากนี้ นิวกลมยังใช้ความฝันของตนเป็นตัวอย่างเพื่อพิสูจน์ให้ผู้อ่านเห็นว่าเขาก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่ยึดมั่นในการทำตามความฝัน ดังจะให้เห็นจาก การเดินทางครั้งแรกของเขาซึ่งเป็นที่มาของ **โตเกียวไม่มีซา** ก็เกิดขึ้นจากความคิดที่จะทำความฝันที่จะมีหนังสือเป็นของตัวเองให้เป็นจริงอีกทั้งญี่ปุ่นก็เป็นประเทศในฝันของเขาอีกด้วย

หนังสือที่มีชื่อ นิวกลม อยู่บนปกคือความฝันของผม
จากปีกกระดาษที่ว่างเปล่า ผมค่อยๆ เติมน้ำให้เต็มด้วยการค่อยๆ เรียงร้อยตัวหนังสือเล็กๆ เข้าด้วยกัน โดยไม่คาดคิดว่ามัน
จะมีความหนาขนาดนี้ด้วยซ้ำ
วันที่ผมเริ่มพิมพ์เลข 1 และคำว่า ‘จุดเริ่มต้น’ ลงบนหน้าจอบคอมพิวเตอร์ มันไม่ห่างจากวันนี้สักเท่าไร ผมได้เดินทางมาถึง
ความฝันของผมในวันนี้ ทั้งที่ตอนเริ่มผมรู้สึกว่ามันช่างไกลเหลือเกิน
ไม่ต่างจากโตเกียว
ตอนที่เรายังไม่เก็บกระเป๋า มันก็เหมือนอยู่ไกลโพ้น แต่พอตัดสินใจว่าจะไป ก็ไม่ได้ไกลอย่างที่คิด
ระยะทางที่ผ่านมามากหลายวัน หลายเดือน และหลายปีที่ผมเดินทางตามความฝันของตัวเองจนได้เจอกับมันในเวลาสั้น ผม
พอจะยืนยันกับคุณได้เป็นอย่างดีว่า
ความฝันก็เหมือนกันกับโตเกียว
มันไม่มีซา
ถ้าอยากไปถึง ต้องเดินไปหาเอง

(โตเกียวไม่มีซา. 2554: 301)

ความฝันนั้นเป็นเรื่องของปัจเจกซึ่งแต่ละคนย่อมมีความฝันที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ ความฝันแบบชนชั้นกลางยุคใหม่นั้นมักจะสวนทางกับชนชั้นกลางยุคก่อนหน้าซึ่งมักจะฝันถึงหน้าที่การงานที่มั่นคง การสร้างฐานะมั่งคั่งเพื่อการเลื่อนชนชั้น และชีวิตที่ปลอดภัย แต่ความฝันที่นิ้วกลมนำเสนอในบันทึกฯ กลับมุ่งไปที่ “ความเป็นอิสระ” การ “ได้เลือก” ทำในสิ่งที่ตนรักหรือต้องการมากกว่าการทำตามค่านิยมของสังคมส่วนใหญ่ นั่นจึงจะเป็น “ชีวิตที่คุ้มค่า” เช่นเดียวกับตัวเขาที่อยากเป็นนักเขียนก็เลือกที่จะเป็นโดยไม่ลังเล นอกจากนี้ การได้ลงมือทำในสิ่งที่เลือกจนเป็นผลสำเร็จก็ถือเป็นการพิสูจน์ความสามารถและศักยภาพของมนุษย์ในฐานะปัจเจกชนซึ่งเป็นสิ่งที่ชนชั้นกลางยอมรับ

อย่างไรก็ดี แม้ว่านิ้วกลมได้นำเสนออุดมการณ์ปัจเจกชนอย่างสม่าเสมอ แต่หลายครั้งเราพบว่านิ้วกลมมักแสดงความรู้สึกเหงาหรือโดดเดี่ยวออกมาด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะเวลาที่เขาเดินทางเพียงลำพัง

เพียงคู่กว้างเกินไปสำหรับผม
แต่มันใหญ่ไม่พอใส่ความเจ็บที่แผ่ตัวปกคลุมอยู่เต็มห้อง
เสียงพัดลมต่างๆ พุดคุยกับผมด้วยจังหวะซ้ำซาก
ผมเงยบ, ไม่พูดตอบ ปล่อยให้มันเพื่อเจอของมันไปตลอดคืน [...]
ยุงหลายตัวบินข้ามหัวผมไป
หนึ่งตัวบินมากระพือปีกที่หูขวา หึ่งหึ่ง
รำคาญ, แต่ไม่ขัดป้อง
ผมอยากฟังความลับบางอย่างที่มันกำลังกระซิบบอก
ในความเงยบ...
ยุงตัวนั้นตั้งคำถาม
“หรือเราอยู่คนเดียวบนโลกไม่ได้?”

(กัมพูชาพริบตาเดียว, 2552: 111-112)

ขณะเดียวกันแม้ว่าจะมีโอกาสพบเพื่อนร่วมทาง แต่เขาก็มักจะปฏิเสธการเดินทางร่วมกันอย่างจริงจัง โดยอธิบายว่าความสัมพันธ์ระยะยาวต้องการการดูแล และหากไม่ทำให้ดีแล้วก็อาจจะกลายเป็นความเสียหายในภายหลัง ดังเช่นตอนที่เขาบอกลาเพื่อนร่วมทางที่นั่งรถแท็กซี่มาด้วยกันตั้งแต่ชายแดนไทย-กัมพูชาจนถึงเสียมเรียบ

ผมหยิบเบาะขึ้นสะพาย ค่อยๆ เดินถอยหลัง แล้วโบกมือลาพวกเขา
จูเลียทำหน้าที่ส่งสยว่าทำไมไม่พักด้วยกันที่นี่
พูดตามตรง, ผมเกรงใจ และไม่คิดว่าพวกเขาควรกระดกกันไปแบบนี้ตลอดเวลาที่อยู่เสียมเรียบ เส้นทางชีวิตของเรามาตัดกัน
ในหนึ่งช่วงเวลาเท่านั้น ไม่ใช่ตลอดไป [...]
หากว่ากันตามจริง, ความประทับใจมักเกิดขึ้นในความสัมพันธ์ขนาดสั้น หากยื้อเวลาต่อไป ความประทับใจจะกลายเป็น
ความผูกพัน ซึ่งถ้าทุกอย่างเป็นไปในทางที่ดี อันนี้ไม่มีปัญหา หากแต่ตรงข้าม, เมื่อความผูกพันแปรเปลี่ยนไปในทิศทางที่เลวร้าย โดย
มากทุกฝ่ายมักจะเจ็บตัว
และสุดท้ายก็จะไม่เหลือสิ่งใด ไม่ว่าความประทับใจหรือความผูกพัน

(กัมพูชาพริบตาเดียว, 2552: 84)

ที่กล่าวมานี้อาจแสดงให้เห็นถึงลักษณะอันย้อนแย้งของชนชั้นกลางได้อีกประการหนึ่งว่า ในขณะที่ต้องการความเป็นอิสระจากระบบระเบียบและกฎเกณฑ์ต่างๆ ซึ่งเป็นลักษณะที่สอดคล้องกับอุดมการณ์แบบปัจเจกชน ในขณะที่เดียวกันก็ยังคงโยเยหาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์แต่ก็ไม่ต้องการผูกพันหรือสร้างความสัมพันธ์เช่นเดียวกัน แม้กระทั่งความสัมพันธ์กับสถาบันครอบครัวเองก็ปรากฏความย้อนแย้งเช่นนี้ด้วย

... ทุกคนก็รู้ว่าที่ที่เราอยากอยู่ ปลอดภัย และอยากกลับไปที่สุดก็คือบ้าน แต่ในบางเวลาเราก็แค่อยากพจญภัยในสถานที่ที่แตกต่างออกไป สถานที่ที่เราไม่รู้จัก แม้รู้ว่ามันอันตราย แต่ก็อยากลอง [...]
 ทุกครั้งที่ออกเดินทาง ผมนึกถึงบ้านเสมอ
 และก็แปลกดี ทุกที่ที่อยู่บ้านนานเกินไป ผมก็ฝันถึงการเดินทางไกลเช่นกัน

(นังรถไฟไปดูเย็น. 2551: 171-172)

ต่อต้านทุนนิยมและชีวิตแบบสมัยใหม่

แม้ว่าทุนนิยมจะเป็นอุดมการณ์สำคัญของชนชั้นกลาง และชนชั้นกลางเองก็เป็นชนชั้นที่ทำให้ทุนนิยมดำรงอยู่ได้ แต่ความคิดที่เห็นได้ชัดเจนอีกประการหนึ่งในบันทึกการเดินทางของนิวทอลล์ก็คือการต่อต้านระบบทุนนิยมและชีวิตแบบสมัยใหม่ เขามักแสดงความคิดที่มีลักษณะตรงข้ามกับอุดมการณ์ทุนนิยมซึ่งมักให้ความสำคัญกับเงินตรา การบริโภค และการแข่งขันกันเพื่อสร้างความมั่งคั่ง แต่นิวทอลล์กลับแสดงทรรศนะว่า เงินไม่ใช่สิ่งสำคัญที่สุด และทุกสิ่งไม่สามารถซื้อได้ด้วยเงิน ตัวอย่างเช่นเมื่อเขากล่าวถึงชุมชนชาวคริสเตียนซึ่งเข้าครอบครองที่ดินและถูกคนเดนมาร์กส่วนใหญ่มองว่า “คนที่นี่เป็นปรลิตสังคม พวกเขามา” ‘ยึด’ ที่ดินของประเทศไปเป็นของตัวเองโดยไม่จ่ายเงินชดเชง” (นิวทอลล์. 2556: 121)

ออกซิเจนบริสุทธิ์ที่เข้าไปทำให้อดของเรสคขึ้น รอยยิ้มที่เกิดจากการนั่งมองประกายน้ำระยิบระยับล่อเล่นกับแสงแดด ความรู้สึกดี ๆ ของการเดินทางได้ร่มเงาของต้นไม้ใหญ่ จิตใจที่สดใสเมื่อได้ยินเสียงนกกรอ หัวใจที่อ่อนโยนเมื่อมองเห็นดอกไม้เล็กๆ ผลิบาน
 สิ่งเหล่านี้ไม่สามารถตราค่าเป็นตัวเลข
 เมื่อตราค่าไม่ได้ ก็ไม่สามารถใช้เงินซื้อได้เช่นกัน
 เราซื้อสิ่งที่สัมผัสด้วยหัวใจไม่ได้หรอก
 ถ้าไม่เชื่อ คุณลองกำเงินล้านไปซื้อความรักจากใครสักคนดูสิ
 เขาอาจจะขาย แต่คุณอาจได้ของปลอม...
 “โลกนี้มีเจ้าของด้วยหรือ แผ่นดิน ทองน้ำ ผืนฟ้า ซื้อขายกันได้ด้วยหรือ” เสียงสะท้อนจากชาว คริสเตียน

(ความฝันที่มันสุดท้าย. 2556: 120-121)

เช่นเดียวกับตอนที่เขาได้พบเด็กหญิงชาวเขมรซึ่งมาขอเงินแลกกับการถ่ายรูปของเธอ

“ถ่ายรูปป่ะ หนึ่งดอลลาร์” เธอพูดล้าช้า
 ผมลกดกล้องลงทันที แล้วหันไปจ้องที่ลูกน้อยตาเธออย่างตั้งใจและใส่ใจ ก่อนพูดกับเธอว่า “เธอไม่ควรขอเงินเวลาคนเขามาขอถ่ายรูปนะ มันไม่ดี รู้ไหม?” ผมพูดจริงจัง แต่ไม่ ชิงช้า [...]
 ผมไม่ได้แจกแจงเหตุผลกับเธอ แต่ในใจ, ผมแค่ไม่อยากให้เด็กน้อยคิดว่าทุกอย่างต้องแลกด้วยเงิน และไม่ยอมให้เธอติดนิสัยขอเรื่อยเรื่อย
 เพราะประสบการณ์สอนผมว่า คนที่ขอมักจะไม่ได้ แต่คนให้ต่างหากมักจะได้รับ
 หนึ่งดอลลาร์แลกกับโปสการ์ดชุดนั้นหลังจากเรานั่งคุยกัน น่าจะบอกไว้กับเธอได้

(กัมพูชาพริบตาเดียว. 2552: 166-167)

การต่อต้านทุนนิยมและชีวิตสมัยใหม่ที่เห็นได้ชัดอีกประการหนึ่งคือ การแสวงหา “ช่วงเวลาว่าง” เนื่องจากสังคมสมัยใหม่เป็นสังคมที่ผู้คนตกอยู่ภายใต้ระบบการทำงานแบบอุตสาหกรรม คนที่ทำงานในระบบจึงต้องทำกิจวัตรประจำวันซ้ำๆ เหมือนกันทุกวันจนทำให้รู้สึกคล้ายกับเป็นเครื่องจักร เกิดความเบื่อหน่ายและต้องการเวลาว่างเพื่อพักผ่อน ซึ่งทำให้เกิดวัฒนธรรมการเดินทางท่องเที่ยวในเวลาต่อมา นิวทอลล์เป็นผู้หนึ่งที่สนับสนุนแนวคิดเกี่ยวกับการมี “ช่วงเวลาว่าง” เพื่อทำสิ่งที่มีความสุขหรือให้ประโยชน์แก่ตัวเอง หรืออย่างน้อยที่สุดก็คือการมีเวลาว่างเพื่อพักผ่อนหรือเดินทางเพื่อแสวงหาประสบการณ์ให้ชีวิต ดังเช่นที่เขาปฏิเสธงานที่ได้ค่าตอบแทนมากกว่าเดิมถึงเท่าตัว แล้วลาออกเพื่อไปใช้ชีวิตท่องเที่ยวต่างแดนชั่วระยะเวลาหนึ่ง

เคยก็แต่หลบไปโน่นมานี่ในเวลาจำกัด อีกสักพักก็กลับไปทำงาน เข้าสู่ชีวิตตื่นเช้าเช้านาน นั่งหน้าคอมพิวเตอร์ พักกลางวัน แล้วกลับมา นั่งหน้าคอมพิวเตอร์ยันค่ำอีกครั้งหนึ่ง ...

เมื่อมีโอกาสจึงจำเป็นต้องโผล่หัวออกไปจากรูข้าง

รูที่ว่าคือ - รูทีน

ไปสู่ดูอากาศใหม่ๆ นอกรูเพื่อเพิ่มพลังให้กลับมาสว่างสรรค์และสนุกกับรูหรือคอกหมูอย่างได้อย่างเดิม หรือดีไม่ได้ก็อาจเพิ่มเติมให้สนุกขึ้นไปอีก

ผมว่ามันเป็นเรื่องจำเป็น การอยู่ในรูเดิมๆ นานๆ ทำให้เหี่ยวแห้งหมดพลัง

บางคนถามว่า จำเป็นต้องพักด้วยหรือ

จำเป็นไหม - คงแล้วแต่ความอึดของแต่ละคน สำหรับผมมันเหมือนการโผล่หัวขึ้นมาหายใจตอนที่เรอว่ายน้ำ หากเอาแต่ก้มหน้าก้มตาว่ายน้ำและหายใจออก โดยไม่เงยหน้าขึ้นมาหายใจเข้า เราจะเอาลมที่โหมมาหายใจต่อ

ชีวิตต้องการออกซิเจน และบางทีเราก็ต้องหาเวลาสูดดมมันเข้าไป...

เงินจำเป็นสำหรับมนุษย์

แต่สิ่งจำเป็นกว่านั้นคือลมหายใจ

(ลอนดอนไดอะรี่. 2551: 22-25)

เช่นเดียวกับเมื่อเขาจะเดินทางไปยังเนปาล เขาได้เขียนบันทึกฯ บทหนึ่งชื่อ “ลา” ขึ้นมา โดยในบทดังกล่าวมีเนื้อหาเกี่ยวกับการลาสิ่งต่างๆ ดังนี้

ลากรุงเทพมหานคร
 ลาก่อนรถติด
 ลาก่อนมลพิษในอากาศ
 ลาก่อนบิลบอร์ดละลานตา
 ลาก่อนหนังสือซุบซิบดารามากมายก่ายกอง
 ลาก่อนคอมพิวเตอร์
 ลาก่อนข้อปึงเซ็นเตอร์ลดกระหน้า
 ลาก่อนละครในโทรทัศน์จอสีดำ
 ลาก่อนโรงหนังที่คุ้นเคย
 ลาก่อนกล่องลิปต์ที่ออฟฟิศ
 ลาก่อนความหงุดหงิดบนโต๊ะประชุม
 ลาก่อนเตียงนอนหนานุ่ม
 ลาก่อนชาเขียวชงอุ่นเต็มเมือง
 ลาก่อนชาวเขี้ยวในผ้าอนามัย
 ลาก่อนรถไฟฟ้าวิ่งไม่หยุด
 ลาก่อนพี่กนก - เฮียสรยุทธ
 ลาก่อนจอร์จบูช, บิน ลาเดน
 ลาก่อนไมเคิลโอเว่น, เฮียรี อองรี
 ลาก่อนน้องๆ เกิร์ลลี่เบอร์รี่ทั้งหลาย
 ลาก่อน MRT, BTS แสนสบาย
 ลาก่อนห้างฯ ใหญ่ โลตัส, บิ๊กซี, คาร์ฟูร์
 ลาก่อนมือถือรุ่นทรูทันสมัย
 ลาก่อนบรรยากาศแข่งขันว่องไว
 ลาก่อนทางกลับบ้านทางเดิม
 ลาก่อนแพดเรดิโอ
 ลาก่อนเกมโชว์, เรียลตี้
 ลาก่อนแมคโดนัลด์, เคเอฟซี
 ลาก่อนภาระหน้าที่ และงานคั่งค้างประต้ามี่

ลาไปก่อนนะ เจอกันอีกทีเมื่อกลับมา.¹¹

(เนปาลประมาณสะคือ. 2549: 49-50)

¹¹ทำตัวหนาตามต้นฉบับ

จะเห็นได้ว่าสิ่งที่เขาบอกกล่าวล้วนเป็นสิ่งที่พบได้เสมอในชีวิตประจำวัน เช่น รถติด มลพิษ โฆษณาสินค้าละครโทรทัศน์ รถไฟฟ้า ชาวต่างชาติ เช่น ชาวบั้นเทิง ชาวกีฬา รายการโทรทัศน์ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเสมือนตัวแทนของสังคมเมืองและชีวิตสมัยใหม่ที่รีบเร่ง การบอกกล่าวถึงสิ่งต่างๆ นี้แสดงให้เห็นถึงความเบียดเบียนกับความซ้ำซากที่ต้องพบอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน แต่เขาก็ทิ้งท้ายไว้ว่า “ลาไปก่อนนะ เจอกันอีกทีเมื่อกลับมา” ซึ่งหมายความว่า การลาครั้งนี้เป็นเพียงการลาชั่วคราวเพื่อไปท่องเที่ยวพักผ่อนเท่านั้น ไม่ใช่การจากลาถาวร

นอกจากนี้ นวัตกรรมมักแสดงทรรศนะเกี่ยวกับความสุขและความพึงพอใจใน “ชีวิตช้า” (Slow Life) หรือการใช้ชีวิตเรียบง่ายอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งเป็นทรรศนะที่สวนทางกับวิถีคิดแบบทุนนิยมซึ่งมุ่งการผลิตจำนวนมากเพื่อสะสมความมั่งคั่ง วิถีชีวิตของคนสมัยใหม่เต็มไปด้วยการแข่งขันเพื่อความเป็นที่หนึ่งหรือสูงสุดตลอดเวลา แต่นวัตกรรมกลับมีความเห็นในทางตรงข้ามและสอดแทรกความคิดนี้ไว้ในระหว่างการเดินทางเสมอ

... ผมเชื่อแล้วว่าการเดินขึ้นตลอดเวลานั้นเหนื่อยล้าเกินเหตุ และคงไม่มีใครเดินขึ้นเอาขึ้นเอาได้ตลอดไป บางทีการได้เพิ่มระดับความสูงก็เป็นการพักในขณะที่ตัวเรายังคงเคลื่อนที่ไปข้างหน้าได้

(เนปาลประมาณสะตือ. 2549: 268)

หลายครั้งนวัตกรรมก็มักตั้งคำถามกับมาตรฐานแบบชีวิตสมัยใหม่หรือความงามตามแบบอุตสาหกรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการใช้ชีวิตตามตารางเวลาหรือแบบแผนที่วางไว้ มาตรฐานความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสะอาด ตลอดจนความสวยงาม เป็นต้น

อาคารเก่าแก่โบราณที่มีชาวบ้านอาศัยกินนอน, วัดและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เคยอยู่ตรงไหนก็อยู่ตรงนั้น ไม่รื้อทิ้ง ไม่บูรณะ, รถยนต์จักรยาน มอเตอร์ไซค์วิ่งกันขวักไขว่ไปมาบีบแตรแสบหู, พ่อค้าแม่ขายวางของเรียงรายตามพื้นถนน, เทพเจ้าที่มีทั้งคนกราบไหว้และกวาดขยะไปกองไว้ข้างๆ, ถนนที่ไม่มีทางเท้าหรือเลนแบ่งเลน รถกับคนสวนกันหลีกกันตัวเอง ไม่มีเลนสมมติ, เด็กเล็กวิ่งเล่น, คนแก่นอนข้างถนน, หนุ่มสาวจับจ่ายซื้อของ, ผุ่น, ควีน, ชยะ, ออกซิเจน, คาร์บอนไดออกไซด์, น้ำลายและชีวิต

อย่าถามได้ถึงความสะดวกสบาย การมาตามหุงจะหันมามองคุณด้วยหางตาแล้วพ่นคำตอบว่า “มันคืออะไร ไม่รู้จัก (เวีย!)”

หรือแท้จริงแล้ว, ความสะดวกสบาย, ความเป็นระเบียบระบบ, กฎเกณฑ์ล้วนเป็นเรื่องสมมติ

ชีวิตต่างหากเล่า ที่เป็นของจริง

(เนปาลประมาณสะตือ. 2549: 82)

... ของในระบบอุตสาหกรรมย่อมมีความงามสมบูรณ์แบบได้มาตรฐานเท่ากันทุกชิ้น

ที่ว่า...

Beauty is in the eyes of the beholder.

“ความงามนั้นไซ้ร้อยในตาผู้มอง”

สำหรับไอโต้ซัง ชาวของเครื่องใช้ที่มีร่องรอยแห่งกาลเวลา ดำหนิแห่งการใช้สอย และเอกลักษณ์แห่งหัตถกรรมนั้น มีความสูงในคุณค่าแก่ มีความงามตามธรรมชาติที่แปรเปลี่ยน

(โตเกียวไม่มีชา. 2554: 263-264)

การโยยหาอดีตและความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นก็เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการต่อต้านทุนนิยมและชีวิตสมัยใหม่ โดยนวัตกรรมมักจะแสดงความรู้สึกชื่นชมอดีต ทั้งในแง่ของวิถีชีวิตตลอดจนสัมพันธ์ภาพของผู้คนซึ่งแตกต่างจากปัจจุบัน ให้คุณค่ากับสิ่งที่ผ่านไปแล้วและความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันว่าเป็นสิ่งที่ดีและอยากให้หวนคืนมา และบ่อยครั้งก็มักตั้งคำถามถึงความสัมพันธ์ที่เห็นต่างกันของคนในยุคปัจจุบัน

ผมพบว่ารถไฟเป็นยานพาหนะในยุคเก่าผมกำลังกล่าวถึงรถไฟที่วิ่งด้วยความไวหนึ่งร้อยยี่สิบกิโลเมตรต่อชั่วโมงแบบที่เรากำลังนั่งๆ นอนๆ อยู่ ไม่ใช่สิริรอย - หัวร้อยกิโลเมตรต่อชั่วโมงที่มีหัวเหมือนกระสุนพวกนั้น ที่ว่ายุคเก่า นั้นหมายถึงยุคสมัยที่เรายังรู้จักการรอคอย และการรอคอยยังมีคุณค่า

ยุคที่ผู้คนยังรอจดหมาย รอการกลับมาของคนรัก
ยังอดทนได้กับการรอ

(นั่งรถไฟไปตู้เย็น. 2551: 108)

ผมอดตั้งคำถามกับตัวเองไม่ได้ว่า ทำไมเวลาขึ้นรถไฟพาเราต้องควักโทรศัพท์ออกมาถนัด หรือไม่กี่เสี้ยวของชั่วโมงต้องเบียดตัวติดตัวออกจากคนรอบข้าง? ทำไมผมถึงรู้สึกไม่สบายเมื่อช่วงบ่ายต้องนั่งกินข้าวร่วมกับคนอื่นที่ไม่ได้มาด้วยกัน? ทำไมผมถึงไม่รู้จักระทั่งชื่อเล่นของคนที่อยู่บ้านหลังติดกัน? เอ่อ...ผมไม่กล้าเรียกพวกเขาว่า ‘เพื่อนบ้าน’ [...] ทำไมนับวันความสัมพันธ์ยิ่งห่างเหิน? ทำไมเราถึงต้องการความเป็นส่วนตัวกันมากขึ้น? ทำไมเรายิ้มให้กันน้อยลง

แล้วทำไม
เราต้องกันรั้วบ้านให้สูง หนา และใหญ่ขนาดนั้น
ถ้าหน้าที่ของมันมีไว้แค่บอกอาณาเขต

(กัมพูชาพริบตาเดียว. 2552: 231)

แนวคิดแบบจินตนิยม (Romanticism)

จินตนิยม เป็นขบวนการทางวรรณคดี ปรัชญา ศิลปะ ศาสนา และการเมืองในคริสต์ศตวรรษที่ 18 และ 19 ที่แสดงปฏิกิริยาต่อต้านคตินิยมและทรรศนะดั้งเดิมที่เป็นแบบแผนของสมัยก่อนนั้น (ราชบัณฑิตยสถาน. 2545: 373-374) คำนี้มีผู้ให้นิยามไว้หลากหลายและบางครั้งก็ขัดแย้งกัน จึงยังไม่สามารถหานิยามที่แน่ชัดหรือเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปได้ แต่ในแง่ของปรัชญาแล้ว ในการศึกษาวรรณคดี คำว่า จินตนิยม ก็มีลักษณะที่ค่อนข้างแน่นอนพอสมควร ดังจะได้ยกลักษณะของแนวคิดแบบจินตนิยมที่ปรากฏในบันทึกการเดินทางของนิ้วกลม ดังต่อไปนี้

ลักษณะของแนวคิดแบบจินตนิยมที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ การให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลเป็นศูนย์กลางของชีวิตและประสบการณ์ทั้งหมด ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่านิ้วกลมนำเสนอทรรศนะที่แสดงสำนึกแบบปัจเจกชนอยู่เสมอ นอกจากนี้ การเล่าประสบการณ์การท่องเที่ยวของตนโดยถือเอา “ผม” เป็นศูนย์กลางของเรื่องราวทั้งหมดก็อาจกล่าวได้ว่าเป็นการให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้ ยังหมายรวมถึงการเล่าถึงประสบการณ์ส่วนตนอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การแสดงออกซึ่งความรู้สึกที่ไม่เหมือนใคร และทัศนคติที่เป็นของตนเองซึ่งนิ้วกลมมักสอดแทรกเรื่องเล่าที่แสดงถึงการกระทำที่แตกต่างไม่เหมือนใครนี้เอาไว้ในบันทึกฯ เสมอ ตัวอย่างเช่น จากเรื่อง *สมองไหวในฮองกง* เขาได้พบหญิงสาวคนหนึ่งจูงวัวในร้านก๋วยเตี๋ยวซึ่งเธอทำให้เขาประทับใจมาก เมื่อออกจากร้านเขาจึงตัดสินใจยื่นรอกเธอที่หน้าร้านกว่าหนึ่งชั่วโมง โดยให้เหตุผลว่า “... อาจไม่ได้มาฮองกงบ่อยนัก และพรุ่งนี้เช้าจะสามารถเดินไปเจอเทพธิดาองค์นี้ได้เสียเมื่อไหร่ **คนบางคนปรากฏตัวขึ้นเพียงครั้งเดียวในชีวิตอันยาวยืดยาวของเรา**¹²” (นิ้วกลม. 2550: 144) และเมื่อเธอเดินออกมา เขาก็เพียงแต่ขอถ่ายรูปเธอเก็บไว้เท่านั้น

โดยมีต้องสังเกตุ, เราเห็นริมฝีปากบางสีชมพูนั้นเผยอขึ้นด้วยความประหลาดใจ เพื่อนของเธอเบิ่งตากว้างเมื่อเห็นเรายืนอยู่ ณ จุดนั้น [...]

“ขอถ่ายรูปเก็บไว้ได้มั๊ย?”

เธอหยุดเท้า, เพื่อนเธอก็หยุดด้วย

เธอยกนิ้วชี้เข้าหาตัวเองเชิงเป็นคำถามว่า “ฉันหรือ?” ดวงตากลมโตสีดำสามารถดูดกลืนร่างกายและหัวใจของเราให้จมหาย

ไปตลอดกาล - ยิ่งใกล้ยิ่งดงามเหลือเกิน [...]

ทุกอย่างเกิดขึ้นภายในพริบตา

เป็นพริบตาที่ทางเดินของเราผ่านเข้ามาตัดกัน

จากไกลแสนไกล

จนได้มายืนชิดกัน

ร่างเกือบสัมผัสสร้าง

(.....)

วินาทีนั้น, บางประโยค¹³ปรากฏขึ้นในสมอง แต่เราเลือกที่จะไม่พูดมันออกไป

ได้แต่กล่าวคำขอบคุณ...และจ้องมองดวงตากลมดำนั้นเป็นครั้งสุดท้าย

ครั้งสุดท้ายของชีวิต¹⁴

(สมองไหวในฮ่องกง. 2550: 152-154)

การชื่นชมความงามของธรรมชาติก็เป็นอีกลักษณะหนึ่งของแนวคิดแบบจินตนิยม บ่อยครั้งที่การเดินทางของนิวกลมจะต้องผ่านพบกับธรรมชาติและเขาก็ได้ชื่นชมความงามของธรรมชาติหรือยกย่องความงามตามธรรมชาติว่ามีคุณค่ากว่าความงามที่เกิดจากการปรุงแต่ง กล่าวอีกนัยหนึ่ง นิวกลมมีทรรศนะของการยกย่องชื่นชมธรรมชาติ ทั้งในแง่กายภาพ กล่าวคือ ความงดงามของทัศนียภาพอันบริสุทธิ์ และความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติที่ลึกลับประหลาดโดยฝีมือมนุษย์ไม่อาจเอาชนะได้

ดวงอาทิตย์เหมือนหยดสีน้ำเงินที่หยดลงบนท้องฟ้า สีแดงค่อยๆ ซึมเข้าสู่ท้องฟ้ากระทั่งเปลี่ยนสีฟ้าไปทั้งผืน ดันไม้สองข้างทางที่แตกกิ่งก้านสวยงามเป็นธรรมชาติ เมื่อมองผ่านแสงอาทิตย์ที่สาดสวนทางมาจะกลายเป็นเงาสายสีดำ (ซิลลูเอท) คล้ายมีใครสักคนหยดสีดำลงบนโลกแล้วใช้ปากเป่าให้สีแตกกระจายออกเป็นเส้น เป็นกิ่งก้าน พุ่งกว้างกลายเป็นน้ำแข็ง แม่น้ำ สายคลอง กระทั่งทะเลสาบล้วนกลายเป็นสีขาวบริสุทธิ์ บางเส้นสายของสายน้ำขีดเส้นฉวัดเฉวียนสวยงาม

(นั่งรถไฟไปดูเย็น. 2551: 113)

หากกำแพงเมืองจีนมหัศจรรย์ด้วยความยาวที่สุดในโลก เทือกเขาหิมาลัยคงเป็นกำแพงของโลกใบนี้ได้อย่างไม่ต้องสงสัยและไม่ควรนำไปเทียบกับสิ่งก่อสร้างฝีมือมนุษย์ว่าสิ่งใดจะมหัศจรรย์กว่ากัน หากปิรามิดจะมหัศจรรย์ด้วยขนาดและเทคนิคการก่อสร้างอันตระการตา เทือกเขาหิมาลัยคงเป็นยิ่งกว่าสิ่งก่อสร้างจากต่างดาวอันลึกลับแบบที่ไม่มีมนุษย์หน้าไหนสามารถสร้างขึ้นมาได้

ใครกันนะที่บ้าจับหิมาลัยไปใส่ไว้ในโปสการ์ด และกระดาษสีเหลี่ยมในหนังสือ

หิมาลัยแบนๆ เล็กๆ ในหน้ากระดาษ ไม่สมควรถูกเรียกขานในนามเดียวกัน

(เนปาลประมาณสะคือ. 2549: 310)

ขณะเดียวกัน นอกเหนือจากชื่นชมความงามและยกย่องความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติแล้ว นิวกลมก็มักจะเรียนรู้ลัทธิธรรมจากธรรมชาติและถ่ายทอดเอาไว้ในบันทึกฯ และเนื้อหาเช่นนี้เองที่ทำให้บันทึกการเดินทางของนิวกลมมีลักษณะใกล้เคียงกับหนังสือแนวให้กำลังใจที่แฝงนัยของการเสนอแนะหรือสั่งสอน

ซากปรักหักพังที่กองอยู่บนพื้น เตือนให้เรารู้ว่าปราสาทหินที่ยิ่งใหญ่จะไม่อยู่กับเราตลอดไป และธรรมชาติไม่รับรู้ความยิ่งใหญ่ของใครหน้าไหนทั้งสิ้น มันอยู่มาก่อนเราและจะอยู่ต่อไปหลังจากที่เราลาจากโลกนี้ไปแล้ว ไม่ว่าใครจะสร้างอนุสรณ์หาวิหารมโหฬารแค่ไหน มันก็พังลงได้ในวันหนึ่ง [...]

¹²ทำตัวหนาตามต้นฉบับ

¹³ทำตัวหนาตามต้นฉบับ

¹⁴ทำตัวหนาตามต้นฉบับ

ภาพนักท่องเที่ยวไปยืนดูวิวก็ยิ้มถ่ายรูปกับดอกไม้ยักษ์ที่กำลังถล่มปราสาทหินลงทีละก้อน ชวนให้ชนลูก มนุษย์เราตัวเล็ก และเพราะบางกว่าปราสาทหินหลายเท่าตัว และเราก็ตัวนิดเดียวเมื่อเทียบกับธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่
ไม่ผิด, หากเรามีชีวิตอยู่เพื่อยิ้มแย้มสนุกสนานว่าเรากำลังไปวันๆ
แต่คงจะดี หากระหว่างนั้นเราตระหนักในทุกวินาทีว่าชีวิตนี้ไม่ถาวร

(กัมพูชาพบตาเดียว. 2552: 148-149)

ภักดีจีนกล่าวไว้ว่า “ถ้ามีเงินสองตำลึง ให้ซื้อข้าวหนึ่งตำลึง อีกหนึ่งตำลึงซื้อดอกไม้”
ความอึดทำให้มีพลัง ความงามทำให้อยากมีชีวิต
หากมีเวลาสองหมื่นวัน เราจะจัดสรรให้ดอกไม้สักแคไหน และจะทำงานสะสมเงินแคไหนดี
ธนบัตร - ต่อให้นำมาพับเป็นรูปดอกไม้ก็โรกกลิ่นหอม ...
กลิ่นเงินน่ากลัว ดมมากๆ แล้วเสพติด
ไม่ใช่เพราะหอม แต่มันมัน!
อากาศสะอาดๆ ลอยอยู่ทั่วไป ดอกไม้ไม่ซึ่งกส่งกลิ่นหอมๆ ลอยมาตามอากาศ
ถ้าหยุดเดินบ้าง คงได้กลิ่น

(ลอนดอนไดอารี่. 2551: 295-296)

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าบันทึกการเดินทางของนิ้วกลมมีเนื้อหาที่แตกต่างจากบันทึกการเดินทางของนักเขียนคนอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแง่มุมการนำเสนอที่แสดงให้เห็นถึงทรรศนะที่มีต่อโลกและชีวิต ซึ่งทรรศนะดังกล่าวย่อมสะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ที่นิ้วกลมยึดถือ อย่างไรก็ตาม แม้ว่านิ้วกลมจะเป็นนักเขียนที่ถือเป็นตัวแทนของชนชั้นกลางรุ่นใหม่ แต่อุดมการณ์ที่เขานำเสนอก็มีลักษณะบางประการที่แตกต่างจากอุดมการณ์ของชนชั้นกลางยุคก่อนหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการตั้งเป้าหมายชีวิต การให้ความสำคัญและคุณค่ากับความฝันและสิ่งอื่น เช่น ความรัก มิตรภาพเหนือกว่าเงินทอง ตลอดจนการต่อต้านระบบทุนนิยมซึ่งเป็นอุดมการณ์ที่ทำให้ชนชั้นกลางสามารถดำรงอยู่ได้เสมอมา

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าบันทึกการเดินทางของนิ้วกลมได้รับความนิยมจากกลุ่มผู้อ่านที่เป็นคนรุ่นใหม่จำนวนมากจนกระทั่งได้รับการตีพิมพ์ซ้ำหลายครั้ง และก่อให้เกิดปรากฏการณ์นิ้วกลมขึ้น ไม่ว่าจะเป็น “แฟนพันธุ์แท้ นิ้วกลม” การได้รับการสัมภาษณ์ลงในนิตยสารหลายเล่มในฐานะแรงบันดาลใจของคนรุ่นใหม่ หรือการที่บันทึกการเดินทางของนักเขียนคนอื่นๆ ก็ได้รับอิทธิพลจากนิ้วกลม ทั้งการตั้งชื่อเรื่องและท่วงทำนองการเขียน¹⁵ น่าสนใจว่าการเกิดขึ้นของบันทึกการเดินทางในลักษณะเช่นนี้อาจสอดคล้องกับปรากฏการณ์บางประการของสังคมไทยซึ่งผู้เขียนขอเสนอต่อไปนี้

ในช่วงปีพ.ศ.2547 ซึ่งบันทึกการเดินทางเรื่อง **โตเกียวไม่มีขา** ของนิ้วกลม ตีพิมพ์เป็นครั้งแรกเป็นช่วงเวลาหลังจากที่สังคมไทยฟื้นตัวจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ หรือ “วิกฤตต้มยำกุ้ง” ที่เกิดขึ้นในปีพ.ศ.2540 ผนวกกับนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของ พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นทำให้เศรษฐกิจของไทยที่ซบเซามาหลายปีเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วจนทำให้เกิดกระแสการตื่นตัวทางภาคธุรกิจกันอีกครั้งหนึ่งคนไทยจำนวนมากต่างกระตือรือร้นที่จะทำธุรกิจแสวงหาความร่ำรวย เพราะไม่ต้องการพลาดขบวนรถไฟเศรษฐกิจขบวนใหม่ในช่วงเวลาดังกล่าว หนังสือที่มีเนื้อหาแนะนำการดำเนินธุรกิจหรือการสร้างความสำเร็จได้รับความนิยมอย่างล้นหลามและกลายเป็นหนังสือขายดีในร้านหนังสือและงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ

¹⁵ ใบบัดตีพิมพ์หนังสือบันทึกการเดินทางเรื่อง *ฟินแลนด์ไม่มีแขน* ในปีพ. ศ.2551 และหนังสือบันทึกการเดินทางท่องเที่ยวในระยะหลังก็มีเนื้อหาสอดแทรกทรรศนะต่อโลกและชีวิตของผู้เขียนมากขึ้น

การตื่นตัวดังกล่าวอาจส่งผลให้กลุ่มคนจำนวนหนึ่งเกิดความเบื่อหน่ายและต้องการแสวงหาทางเลือกอื่นๆ ที่แตกต่างจากเดิม หนังสือบันทึกการเดินทางที่บอกเล่าประสบการณ์การท่องเที่ยวไปยังดินแดนที่แปลกใหม่น่าสนใจ ตลอดจนนำเสนอพรรณานะที่แตกต่างหรือขัดแย้งกับค่านิยมส่วนใหญ่ของสังคมในขณะนั้นอาจเป็นทางออกหนึ่งที่ทำให้คนอ่านสนใจและเลือกหนังสือประเภทนี้มาอ่านเป็นจำนวนมากจนกระทั่งก่อให้เกิดกระแสนิยมหนังสือบันทึกการเดินทางในเวลาต่อมา

ข้อสันนิษฐานที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือเนื้อหาในบันทึกการเดินทางของนักลบล้มสอได้รับกับชุดความคิด / ค่านิยม / วาทกรรม และอุดมการณ์ที่ไหลเวียนอยู่ในสังคมก่อนหน้านั้นด้วยเช่นกัน ดังที่เรทราทราบกันดีว่านักเขียนนั้นก็เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมจึงย่อมต้องได้รับอิทธิพลจากสังคมและถ่ายทอดความคิดอันเป็นผลผลิตทางสังคมนั้นๆ เอาไว้ในงานเขียนของตนเองทั้งโดยจงใจหรือไม่จงใจ

ภายหลังจากปีพ.ศ.2540 เมื่อเกิดภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจขึ้นอย่างใหญ่หลวงในประเทศไทย คนไทยจำนวนมากได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ดังกล่าว บางคนถูกเลิกจ้าง บางคนต้องกลายเป็นบุคคลล้มละลายในชั่วข้ามคืน และอีกหลายคนฆ่าตัวตายเนื่องจากไม่สามารถรับภาระหนี้สินได้ ความเปลี่ยนแปลงตลอดจนภาวะยากลำบากที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดความพยายามในการแสวงหาทางออกหรืออย่างน้อยที่สุดคือความพยายามเยียวยาบาดแผลที่เกิดขึ้น ในช่วงเวลาดังกล่าวมีหลากหลายแนวคิดที่ถูกนำมาปรับใช้กับชีวิตของคนไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นกลางซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นชนชั้นที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การยึดหลักทางสายกลาง การทวนกลับไปสู่อารักขาของสังคมไทย เช่น การทำการเกษตร ภูมิปัญญาท้องถิ่น การรักและการอนุรักษ์ธรรมชาติ ตลอดจนหลักธรรมทางพุทธศาสนาเรื่องความเป็นอนิจจัง ชุดความคิดที่ไหลเวียนอยู่ในสังคมไทยมาก่อนแล้วนี้เองที่อาจส่งผลให้นักลบล้มสอรับเอามาใช้แล้วถ่ายทอดลงในบันทึกการเดินทาง ซึ่งก็สอดคล้องกับความต้องการของผู้อ่านกลุ่มหนึ่งทีอาจจะเป็นที่หมายต่อกระแสตื่นตัวทางเศรษฐกิจ หรือผู้อ่านรุ่นใหม่ทีเติบโตขึ้นในช่วงที่เศรษฐกิจซบเซาและได้รับรู้ผลกระทบทีเกิดขึ้นจากวิกฤตการณ์ครั้งนั้น จึงไม่ต้องการวิ่งตามกระแสสังคมเพราะเกรงว่าอาจจะเกิดเหตุการณ์ซ้ำรอยขึ้นอีกก็เป็นได้

ดังนั้น เราจะเห็นได้ว่าบันทึกการเดินทางของนักลบล้มสอนำเสนอพรรณานะทีสอดคล้องกับอุดมการณ์ของชนชั้นกลางรุ่นใหม่ กล่าวคือ สำนึกแบบปัจเจกชนทีต้องการใช้ชีวิตอย่างอิสระและทำตามความฝัน (ซึ่งไม่ใช่ความฝันแบบ American's Dream ของชนชั้นกลางยุคก่อน) การต่อต้านทุนนิยมและชีวิตสมัยใหม่ตลอดจนสำนึกแบบจินตนิยม แต่ขณะเดียวกันก็ต่อต้านหรือขัดแย้งกับอุดมการณ์แบบชนชั้นกลางยุคก่อนหน้า สิ่งทีกล่าวมาทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามทีจะ “แตกต่าง” หรือ “ทวนกระแส” จากแนวคิดและอุดมการณ์แบบทุนนิยมอันเป็นอุดมการณ์หลักทีหล่อเลี้ยงสังคมสมัยใหม่เอาไว้ ลักษณะเช่นนี้เองทีกล่าวได้ว่าเป็นความสืบทอดมาจากสำนึกแบบปัจเจกชนซึ่งเป็นอุดมการณ์สำคัญของชนชั้นกลาง ตามที นิธิ เอียวศรีวงศ์ เสนอว่าสำนึกแบบปัจเจกชนนี้เองทีส่งผลให้เกิดศิลปะสำนึกหนึ่งทีเน้นความเป็นตัวของตัวเอง รวมไปถึงปรัชญาการปกครองวรรณะดี ทรยศต่อพระเจ้าและพระนิพพาน ความรัก เกียรติยศ ประวัติศาสตร์ ครอบครัว ผู้หญิง-ผู้ชาย ฯลฯ ทีมีลักษณะเป็นปัจเจกและแตกต่างจากกลุ่มชนชั้นอื่นๆ นอกจากนี้ สำนึกแบบปัจเจกชนนี้ก็ยังเอื้อต่อความคิดและการกระทำแบบแหกคอก จนอาจกล่าวได้ว่า “ไม่เคยมีครั้งใดในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ ทีการ ‘แหกคอก’ จะเป็นเรื่องปรกติธรรมดา เท่ากับในสมัยทีชนชั้นกลางเป็นใหญ่ทางการเมืองและวัฒนธรรม วัฒนธรรมทวนกระแสจึงเป็นอีกส่วนหนึ่งทีตรงกันข้ามกับกระแสหลักซึ่งมีอยู่เป็นปรกติในวัฒนธรรมคนชั้นกลาง” (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2536: 37) นักลบล้มสอจึงเป็นผลผลิตของวัฒนธรรมชนชั้นกลาง (ใหม่) ทีต้องการทวนกระแสวัฒนธรรมชนชั้นกลางกระแสหลักนั่นเอง

บรรณานุกรม

- กันยารัตน์ ฟ่องสุข. (2553). **เนื้อหาและกลวิธีทางภาษาในงานเขียนสารคดีท่องเที่ยวของ “นักท่องเที่ยว”** วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2557). **เรื่องสื่อสาร - การท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- จิระนันท์ พิตรปรีชา. (2543). **ตำนานนักเดินทาง เปิดบันทึกโลกตะวันออก**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพมหานคร.
- นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ. (ม.ป.ป.). **นักท่องเที่ยว: มนุษย์พันธุ์ใหม่**. สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม 2557, จาก ftp://smc.ssk.ac.th/intranet/sac.or.th/Subdetail/old__anthronews/anthronews__tourist/tourist.html
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2536). **วัฒนธรรมของคนชั้นกลางไทย**. **วารสารธรรมศาสตร์**. 19(1): 31-41.
- นักท่องเที่ยว. (2547). **โตเกียวไม่มีขา**. กรุงเทพฯ: อดิบุ๊ค.
- _____. (2549). **เนปาลประมาณสะตือ**. กรุงเทพฯ : อดิบุ๊ค.
- _____. (2550). **สมองไหวในฮ่องกง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สูดส์ปาด้าสำนักพิมพ์.
- _____. (2551ก). **นั่งรถไฟไปตุ๋น**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : อดิบุ๊ค.
- _____. (2551ข). **ลอนดอนไดอารี่ “พอจะมีเวลาให้ความสุขบ้างไหม”**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อดิบุ๊ค.
- _____. (2552). **กัมพูชาพริบตาเดียว**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : อดิบุ๊ค.
- _____. (2556). **ความฝันที่มันสุดท้าย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ KOOB.
- นักท่องเที่ยวทั้งห้า สรวุฑ เอ็งสวัสดิ์**. (2552). สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม 2557, จาก <http://www.positioningmag.com/content/นักท่องเที่ยวทั้งห้า-สรวุฑ-เอ็งสวัสดิ์>
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2548). **ทฤษฎีชนชั้นกลาง**. ใน **คนชั้นกลางไทยในกระแสทุนนิยม**. กรุงเทพฯ: เอดิสันเพรส โปรดักส์.
- ปิ่นเพชร จำปา. (2545). **วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย พ.ศ. 2394-2544**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ศิลปศาสตร์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). **พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วิริยา วิฑูรย์สกุลศิลป์. (2548). **การศึกษาอัตลักษณ์ชนชั้นกลางไทยผ่านการเล่าเรื่องในหนังสือบันทึกการเดินทาง**. วิทยานิพนธ์ ว.ม. (วารสารศาสตร์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สรณัฐ โตลังคะ. (2556). **ความไม่พยายาม ของ ‘นายสำราญ’ กับอุดมการณ์ชนชั้นกลาง**. ใน **พิพิธพรรณวรรณ: ความทรงจำและสยาม-ไทยศึกษาในบริบทสากล**. หน้า 117-136. กรุงเทพฯ: ภาควิชาวรรณคดี และ คณะกรรมการฝ่ายวิจัย คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ร่วมกับ สยามสมาคมนักประพันธ์ราชูปถัมภ์.
- MacCannell, Dean. (1976). **The Tourist: A New Theory of the Leisure Class**. New York: Schocken Books.